

bulletin

4

ab DUBEN 2007

akademický

*Jan Amos Komenský
(28. 3. 1592–15. 11. 1670),
myslitel, církevní reformátor,
spisovatel, básník, kazatel,
kartograf, překladatel,
vynikající učitel a propagátor
spolupráce mezi národy
na základě jejich intelektuální
úrovně a vzdělanosti.
Od jeho narození uplynulo
letos v březnu 415 let.*

FOTO: ANTONÍN NOVÝ, ARCHIV AÚTORA

DOKTORSKÁ STUDIA SPOLEČNĚ

Charakter přátelského a neformálního setkání měl dne 13. března t. r. podpis *Rámcové smlouvy o spolupráci při realizaci doktorských studijních programů* mezi Univerzitou Karlovou v Praze a Akademií věd České republiky. Představitelům obou institucí, kteří se k signataci dokumentu sešli ve vile Lanna, umožnilo teplé a slunečné počasí obdivovat nejen reprezentativní interiéry Lannovy vily, ale také využít otevřeného prostoru terasy. Právě zde, mezi romantickým sloupovým zachytil snímek Františka Šmahela, jak předává se skromností jemu vlastní svou novou publikaci (viz protější stranu) Mojzíř Horynovi. A zde jsem se také krátce zeptala, čím je čerstvě podepsaná smlouva pro obě instituce významná?

Rektor UK Václav Hampl: Podepisovali jsme vlastně dva dokumenty. Jedním je Rámcová smlouva o spolupráci s Akademií věd ČR ve věci doktorských studijních programů a druhým již konkrétnější smlouva o doktorských programech v biomedicině. Pragmatickou motivací byla změna právní formy AV ČR, takže jsme potřebovali smlouvu uvést do souladu s novou situací. Spolupráce konkrétně v biomedicině funguje již řadu let a věřím, že k oboustranné spokojenosti. Díky ní mají naši doktorandi možnost pracovat na velmi zajímavých špičkových pracovištích Akademie věd, pro niž se stávají zdrojem mladých mozků a šikovných rukou.

Zastřešující smlouvu vnímám jako jistou naději, že bychom tento úspěšný model mohli zavádět i do jiných oborů.

Předseda AV ČR Václav Pačes: Souhlasím. Je to jen formalizace stávajícího, co už existuje. S Univerzitou Karlovou v Praze máme výbornou letitou spolupráci. Univerzita Karlova je nejbližším spolupracovníkem, řekl bych bratrem, akademických ústavů. Samozřejmě, že „technické“ ústavy tíhnou spíše k Českému vysokému učení technickému, brněnským ústavům je zase bližší Masarykova univerzita a VUT, ale přeci jen je Univerzita Karlova naším největším a nejbližším partnerem. I já věřím, že úspěšný model, který funguje v biomedicině, rozšíříme také na další doktorské programy. ■

Text a foto MARINA HUŽVÁROVÁ

FRANTIŠEK ŠMAHEL (O) UNIVERZITĚ KARLOVĚ

Bylo to symbolické. Na setkání předsednictva Akademie věd ČR s vedením Univerzity Karlovy, které se konalo ve vile Lanna 13. března 2007, předal předseda Vědecké rady AV ČR František Šmahel rektorovi UK Václavu Hamplovi svou nejnovější knihu. A nebyla to kniha ledajaká. Pod názvem *Die Prager Universität im Mittelalter – The Charles University in the Middle Ages* ji vydalo proslulé nakladatelství Brill (založené roku 1683), které už svými dvěma sídly (Leiden s nejstarší nizozemskou univerzitou a Boston s Harvardem) zajišťuje této publikaci rozšíření do vědeckých knihoven na celém světě.

Na zhruba 650 stranách shromáždil prof. Šmahel své anglické a německé studie o dějinách pražské univerzity v prvním století jejího vývoje. Právě tehdy dosáhlo vysoké učení Karla IV. největšího a později neopakovatelného významu. Bylo zpočátku jedinou univerzitou ve střední, východní a severní Evropě, takže sehrálo vynikající úlohu ve vývoji vzdělanosti mnoha národů. Poté se stalo první evropskou univerzitou, která se odklonila od katolických základů a předznamenala vývoj protestantského vysokého školství. Dějinami tohoto jedinečného vzdělávacího ústavu se zabýval F. Šmahel po několik desetiletí a ve svých studiích osvětlil řadu stěžejních otázek – od problematiky jejího založení, organizační struktury a skladby studentstva přes Kutnohorský dekret a nástup husitství až po kvodlibetní rozpravy o náboženských a společenských otázkách doby či po místo Prahy mezi evropskými univerzitami. Mezi Šmahelovy silné stránky patří hluboké proniknutí do dějin pozdně středověkého myšlení, proto se zde objevují také studie o velkých osobnostech raně reformační doby, zejména Viklefovi, Husovi a Jeronýmu Pražském.

Kniha má nejen dokonalou úpravu, ale i pozoruhodnou kompozici, neboť je členěna do tří oddílů (věnovaných univerzitě jako celku, filozofické fakultě a dějinám idejí), z nichž každý obsahuje po sedmi studiích. Byla zařazena do prestižní ediční řady *Education and Society in the Middle Ages and Renaissance*, která shrnuje nejvýznamnější práce o dějinách středověké a raně novověké vzdělanosti. Spolu s monumentálním třísvazkovým dílem *Die Hussitische Revolution*, které bylo roku 2002 zařazeno do renomované série *Monumenta Germaniae Historica Schriften*, představuje jeden z vrcholných vědeckých výkonů Františka Šmahela a současné české historiografie. Zároveň se stává dokladem, že nejlepší práce z pera představitelů českých humanitních věd – byť se soustřeďují k bohemikální tematice – mohou ve světě dosáhnout vrcholného ohlasu a uznání.

JAROSLAV PÁNEK

Obálka

Doktorská studia společně	2
Nové knihy	3
Žijeme ve dvojím domově	4

Obsah, úvodník

František Šmahel (o) Univerzitě Karlově	1

Téma měsíce

Nebezpečná konkurence nebo předčasně prozrazená naděje?	2

Událost

Tajemný, složitý a přitažlivý, takový je Mozek	5

Výročí

Pocta J. A. Komenskému v berlínské učené společnosti	8

Věda a výzkum

V prestižní společnosti	10
Sluneční rok 2007	11
McDonald's zjednodušuje mezinárodní ekonomická srovnání	12
Globalizace z pohledu evropského komisaře	14
Semináře k zahájení 7. RP EU	16

Představujeme projekty

Německé menšiny v právních normách 1938–1948	17

Z Bruselu

Společné technologické iniciativy – partnerství veřejného a soukromého sektoru	18
Je patentová literatura literaturou odbornou? Určitě ano!	19

Z Akademické rady

29. zasedání Akademické rady AV ČR	20

Rada pro výzkum a vývoj

Informace z 221. zasedání RVV	21

Polemika

Scientometrie v hodnocení vědecké práce	22

Portréty z archivu

Otto Jírovec	23

Kultura a společnost

Hrabaliana rediviva	24
Od jišuvu k Izraeli	24
Saying it ...on paper (14)	25
Pojďme si hrát aneb Comenius	26
Nové knihy nakladatelství Artefactum	
Ústavu dějin umění AV ČR	30

Academia

Resumé	31

	32

AKADEMICKÝ BULLETIN

Vydává: Středisko společných činností AV ČR, v. v. i.
110 00 Praha 1, Národní 3
Registrační číslo MK ČR E 8392

Odpovědná redaktorka: Mgr. Marina Hužvárová (HaM), tel.: 221 403 531, e-mail: huzvarova@ssc.cas.cz

Ing. Gabriela Štefániková (srd), tel.: 221 403 247, e-mail: stefanikova@ssc.cas.cz

Mgr. Lenka Kovaříková (LoK), tel.: 221 403 513, e-mail: lkovarikova@ssc.cas.cz

Prom. hist. Sylva Daničková, tel.: 221 403 375, e-mail: danicikova@ssc.cas.cz

Překlad resumé: Lenka Kovaříková, John Novotný

Jazyková korektura: Irena Vítková, tel.: 221 403 289, e-mail: vitkova@kav.cas.cz

Grafická úprava: Zuzana Grubnerová

Tisk: Serifa, s. r. o., Jínonická 80, 158 00 Praha 5, e-mail: serifa@volny.cz

Příspěvky přijímáme v elektronické podobě ve formátu Word, lze je poslat e-mailem na adresy redaktorů nebo abicko@ssc.cas.cz.

Redakce si vyhrazuje právo příspěvky krátiť.

Adresa www stránek Akademického bulletinu: <http://abicko.avcr.cz>, <http://ab.avcr.cz>.

Nevyžádané rukopisy nevracíme.

AB 4/2007 vychází 16. dubna 2007.

ISSN 1210-9525

NEBEZPEČNÁ KONKURENCE NEBO

Začátkem března otiskla některá média zprávu, že o nové převratné antivirotikum vyvinuté týmem prof. Antonína Holého z Ústavu organické chemie a biochemie AV ČR nemá prý nikdo zájem. Ačkoli je látka MK-612 účinnější než dosavadní léky a působí na zatím nebývale široké spektrum virových onemocnění, americká firma Gilead Sciences ji údajně není ochotna vyvíjet, protože by konkurovala svým již zavedeným produktům. Toto odsouzení pak bylo zobecněno na celý farmaceutický průmysl.

Ústav organické chemie a biochemie AV ČR sídlí v pražských Dejvicích.

Akademický bulletin informoval v č. 9/2006 o podpisu smlouvy ke vzniku nového výzkumného centra Gilead Sciences Research Center (GSRC), který svou výraznou finanční podporou umožnila právě firma Gilead a jehož laboratoře byly slavnostně otevřeny 1. září loňského roku. V tomto světle zněly nyní publikované zprávy z médií poněkud absurdně a znovu upozornily na známou věc, že žádná informace nemůže být nikdy podána v celé šíři své složitosti.

Zmíněná látka MK-612, kterou připravili čeští vědci v rámci společného projektu s Katolickou univerzitou v Leuvenu a firmou Gilead Sciences, je mimořádně nadějná proti poxvirům, a to včetně pravých neštovic. Tím odpovídá výzkumnému programu financovanému americkou vládou prostřednictvím NIH (Ústavu národního zdraví). Ovšem cesta k novému léčivu je extrémně dlouhá, je třeba provést podrobný výzkum látky, získat informace o mnoha okolnostech týkajících se její toxicity, metabolismu, a pochopitelně také zhodnotit komerční aspekty mnohamiliardové investice do nového léčiva. Tento výzkum a jednání o dalším osudu látky zdaleka nejsou ukončené a uzavřené, uvádí ředitel ÚOCHB AV ČR, v. v. i., Zdeněk Havlas.

Pana ředitele Havlase se tedy ptám, jak je to s budoucností látky MK-612, na jejímž počátku stál prof. Antonín Holý a Marcela Krečmerová, a o níž se belgický profesor Eric De Clerq, který právě ve dnech, kdy propukl mediální poplach, obdržel čestný doktorát Univerzity Karlovy, vyjádřil, že za svou vědeckou kariéru se ještě nikdy s tak účinným preparátem nesetkal?

Rád bych upřesnil, že léčivo prochází obecně asi třemi stadii vzniku. V prvním stadiu se vyvíjí che-

mická sloučenina, která je schopna v tomto případě viry nějakým způsobem ovlivňovat. Ve druhém stadiu se v biologických laboratořích na určitém okruhu modelových virů musí zjistit, zda je chemická sloučenina jistým způsobem aktivní. Teprve pokud jsou tyto dvě fáze úspěšné, přichází na řadu firemní výzkum, kdy firma preparát přebírá. Látka se stává záležitostí preklinických a posléze klinických studií, kdy se zkouší už přímo na lidech.

První dvě fáze u látky s kódovým označením MK-612, která u nás byla připravena a testována, jsou uzavřeny. Výsledky naznačují, že je zcela mimořádně účinná proti virům, a je pozoruhodné, že byla pozorována také poměrně malá toxicita. Teď by se měla předat farmaceutické firmě, ovšem přípravě léčiva předchází ještě další kroky. Látka vycházející z chemické laboratoře někdy nesplňuje některá kritéria pro léčiva nutná, jako je rozpustnost, průchod přes membrány, stabilita v organizmu a podobně. Většinou se z ní připravuje jistý derivát, který řeší otázku rozpustnosti a transportu přes membrány tak, aby se dostal k cílovému objektu, jenž má ovlivnit, v tomto případě tedy znemožnit viru další život nebo replikaci.

K tomu, aby uskutečnila preklinické a klinické testy, se musí každá farmaceutická firma rozhodnout na základě tří okruhů otázek. První okruh v podsta-

PŘEDČASNĚ PROZRAZENÁ NADĚJE?

FOTO: ARCHIV ÚOCHB AV ČR

hodobá strategie firmy a její zaměření ovlivňuje skutečnost, zda bude látku vyvíjet jako léčivo, protože žádná farmaceutická firma si nemůže dovést vyrábět léky na všechny nemoci, které na světě existují. Protivirové účinky preparátů jsou doménou firmy Gilead, a tudíž i naše nové MK-612 v globálním pohledu spadá do jejich zaměření. Nicméně hlavní prioritou Gilead je léčivo proti AIDS a nalezení léčiva proti hepatitidě C, na niž v podstatě neexistuje žádný pořádný lék, a rozhodně je třeba, aby se jí věda a farmaceutický průmysl věnovaly.

Pokud by firma Gilead měla převzít další látku, šla by do velmi riskantního projektu, který může a nemusí vyjít, musela by nejen investovat velké množství peněz, ale také rozšířit svou kapacitu natolik, aby byla schopna paralelně vyvinout další látku. V případě MK-612 by navíc skutečně nahrazovala své vlastní léčivo, které sice není tak aktivní a má některé nepříjemné vedlejší účinky, ale je uznané a na řadu virů, jež by pokrývala nová látka, účinkuje. Všechny tyto faktory zásadního charakteru musí firma zvážit a podle toho rozhodnout, zda se léčivo bude, nebo nebude vyvíjet. Protože celý proces může být v každém kroku z nějakého důvodu neúspěšný, i samo rozhodnutí nese určité riziko za relativně veliké peníze. Přestože máme tedy v ruce látku, o níž řekl profesor Eric De Clerq, že takovou ještě v testování neviděl, v tuto chvíli si nemůžeme být jisti, zda z ní bude, nebo nebude finálně léčivo.

Tato přirozená skepse vyplývající z uvážení všech možných rizik byla v tisku zveličena a objevily se spekulace, že firma Gilead nemá o vývoj toho-

tě vyplývá z chování látky v organismu a testuje se v preklinických testech. U MK-612 to doposud nevíme, protože u nás testujeme pouze na tkáňových modelech. Těžko tedy říci, jak se bude skutečně chovat v organismu, dokud se neudělají testy. Látka se například může kumulovat v některém z tělních orgánů, typicky třeba v ledvinách, nebo může být zabudována do nukleové kyseliny a změnit genetické chování, může se projevit toxicita, která předtím na modelových případech nebyla prokázána.

Kterékoli stadium, kterýkoli negativní test znamená, že látka není vhodným kandidátem na vývoj léčiva, ať už se v přípravné fázi jevila jakkoliv nadějně! Když vše dobře dopadne a preklinické testy prokáží, že vhodná je, teprve pak se rozhoduje, zda se bude klinicky testovat.

Farmaceutická firma poté musí brát v úvahu několik faktorů. Tím prvním jsou otázky ekonomické. Schvalování léčiv, obzvláště těch, jež mají mít celosvětovou působnost, je časově, a zejména finančně nesmírně náročné. Mluvíme o šesti, osmi, deseti letech, podle toho, proti jaké nemoci je určeno. A finanční náklady dosahují osmi set milionů až jedné miliardy dolarů. Při tak obrovských nákladech musí firma samozřejmě posoudit všechna pro a proti, zda se látka má nebo nemá převést na léčivo a má-li se pokračovat v příslušných testech. Také dlou-

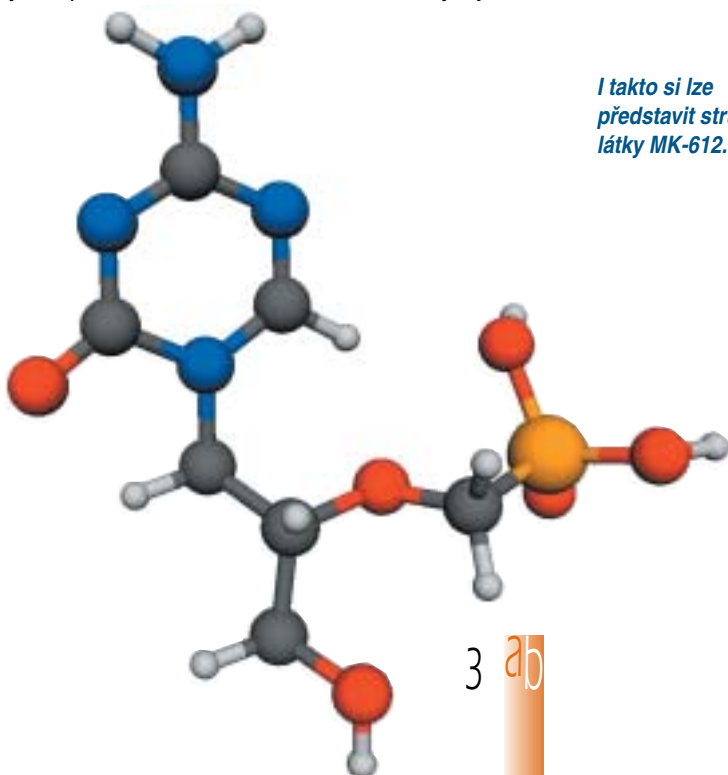

FOTO: DOROTHEA BYLICA, ARCHIV SSC

Eric de Clerq
obdržel 8. března 2007
v Karolinu
čestný doktorát
Univerzity Karlovy
v Praze.

to léčiva zájem. Když jsme se však proti tomu ohradili a vydali tiskové prohlášení, tak se v tisku objevila opačná zveličená interpretace, že zásluhou novinářské obce se podařilo přimět farmaceutickou firmu, aby se věnovala vývoji léčiva z látky, kterou máme v ruce.

Současná situace je asi taková, že paradoxně přesně tehdy, kdy média záležitost kolem MK-612 rozvířovala a prof. De Clerq dostával čestný doktorát Univerzity Karlovy, jsme v Praze jednali se zástupkyní firmy Gilead o dalších konkrétních krocích. Nám vyplynuly jisté úkoly ve snaze zvýšit stabilitu této látky v organizmu, Gileadu další testy, které povedou k preklinickým studiím. Na projektu tedy pokračujeme, ale nemůže garantovat, že výsledkem bude léčivo.

Jestliže se tedy firma Gilead zaměřuje převážně na léčiva proti AIDS a hepatitidě typu C, můžete novou látku nabídnout třeba jiné firmě?

Když připravujeme nové látky, děláme je s tím, že budou možná aktivní proti některým virům, jichž se testuje velký soubor. Naše priorita není identická

s prioritou firmy Gilead. My jsme samozřejmě vděční za každou látku, která je nějakým způsobem výjimečná, ať už je proti tomu nebo onomu viru nebo např. proti rakovině.

Nabídnout ji samozřejmě můžeme komukoliv. S firmou Gilead máme určité vztahy a smlouvy, které jí dávají prioritu výběru, ale pokud nemá zájem, můžeme produkt nabídnout někomu jinému. A pokud nespadá do okruhu látek, které Gilead finančně podporuje, pak ji dokonce nemusíme ani oslovovat jako první.

V případě látky MK-612 je situace trochu jiná, protože spadá do grantu financovaného NIH, kde je firma Gilead jedním z partnerů, a má tudíž přirozené právo si výsledky nějakým způsobem držet. Nebudu zastírat, že je občasnou taktikou farmaceutických firem, ale nejen jich (může se to týkat automobilového průmyslu stejně jako výroby práškového prášku apod.) něco udělat, aby se předběhla konkurence.

Jak tedy jako potenciální konkurenti můžete předejít tomu, aby někdo váš „výrobek“ neschoval, jak se v médiích poplašeně sděluje?

Dá se tomu do jisté míry předejít tím, že si budete vybírat partnery, kteří se chovají relativně slušně. Firma Gilead jistě k takovým partnerům patří. Před časem jsme oznamovali, že do 68 států světa budeme dodávat léčiva proti AIDS bez nároku na jakoukoliv odměnu, a to jak my, tak firma Gilead. Vyplyvá z toho i skutečnost, že přestože se firma samozřejmě musí starat o ekonomické otázky, aby uspěla mezi konkurenty, je ochotna přemýšlet i o něčem takovém, jako je zdraví lidstva. ■

MARINA HUŽVÁROVÁ

ÚOCHB AV ČR

Ústav organické chemie a biochemie AV ČR, v. v. i.,

si Vás dovoluje pozvat na přednášky
z Cyklu zvaných přednášek
na ÚOCHB/The IOCB Invited Lecture Series

21. května 2007

**A Tale of Two States: From Iron Oxo Diatomic
to Cytochrome P450 and Other Oxidation Catalysts**

prof. Sason Shaik

Department of Organic Chemistry, The Hebrew University, Jerusalem, Izrael

28. května 2007

Reaction Chemistry Meets Lithography
prof. Colin Nuckolls

Department of Chemistry, Columbia University, New York, USA

Přednášky se konají vždy od **10:00 hod.** v přednáškovém sále Ústavu organické chemie a biochemie AV ČR, v. v. i., Flemingovo náměstí 2, Praha 6.

Bližší informace: RNDr. Irena G. Stará, ÚOCHB AV ČR, v. v. i.,
tel.: 220 183 315, e-mail: stara@uochb.cas.cz; www.uochb.cas.cz.

TAJEMNÝ, SLOŽITÝ A PŘITAŽLIVÝ, TAKOVÝ JE MOZEK

Pokud se zeptáte některého z mladých studentů, co si vybaví pod pojmem Evropský týden mozku, odvětlí: „Budovu Akademie věd ČR, přeplněné sály posluchačů a skvělé přednášky předních českých odborníků.“ Celosvětová akce popularizující výzkum mozku, během které se právě na toto téma soustředí veškeré přednášky a tiskne se řada zajímavých materiálů a brožurek, se letos v České republice ve dnech 12.–14. března konala již podeváté, zatímco v Evropě oslavila kulaté, desáté výročí. Jestliže nahlédneme do historie, zjistíme, že akci informující o nejnovějších vědeckých poznatcích týkajících se mozku založila nezisková americká společnost Dana Alliance for Brain Initiatives (DABI). Pro svůj úspěch se pak rozšířila také na evropský kontinent, kde ji koordinuje organizace European Dana Alliance for the Brain (EDAB). V České republice ji od počátku zajišťuje Ústav experimentální medicíny AV ČR (od letošního roku se stane centrem EDAB pro východní Evropu), Česká společnost pro neurovědu a Centrum neurověd.

Bohatá nabídka přednášek přilákala druhý březnový týden do rozlehlých sálů Akademie věd přes 1500 posluchačů, z nichž převážnou většinu tvořili středoškolští studenti z pražských a středočeských škol. Pondělní cyklus zahájila prof. E. Syková, ředitelka ÚEM, přednáškou *Mozek, kmenové buňky, biomateriály a nanotechnologie*, v níž se zaměřila právě na výsledky výzkumu v oblasti kmenových buněk a neurogeneze. Zdá se, že

v příštím desetiletí bude kmenovými buňkami možné léčit některá neurodegenerativní onemocnění, jako jsou např. Alzheimerova choroba či roztroušená skleróza. V souvislosti s celosvětovým problémem komercializace buněčné terapie zmínila nově budované Biotechnologické centrum ve Vestci u Prahy, které se bude skládat ze dvou středisek. Centrum molekulárních biotechnologií se bude orientovat na vyhledávací výzkum v oblasti molekulární biologie, genové manipulace buněk atd. a Centrum regenerativní medicíny se zaměří na tkáňové náhrady, embryonální kmenové buňky, imuno- a neurofarmakologii, genotoxikologii a nanobiotechnologie.

Profesorku Evu Sykovou vzápětí vystřídala MUDr. Hana Papežová, z Psychiatrické kliniky 1. lékařské fakulty UK a Všeobecné fakultní nemocnice s přednáškou *Mozek a problémy mentální anorexie*.

VŠECHNA FOTÁ: PŘEMYSL VELEK, ARCHIV KANCELÁŘ AV ČR

S výsledky výzkumu v oblasti kmenových buněk zaujala obecnost všech věkových kategorií ředitelka Ústavu experimentální medicíny AV ČR Eva Syková.

Nemoc spojená s nedostatečným příjmem potravy a patologickým jídelním chováním končící z deseti procent úmrtím se podle dr. H. Papežové nevyhýbá ani chlapcům. Západní studie uvádějí poměr nemocných podle pohlaví 1 : 10; v případě chlapců se hovoří o Adonisově komplexu. Podle nejnovějších výzkumů snižuje akutní anorexie množství bílé mozkové hmoty, která se však po remisi uzdravuje, zatímco v případě hmoty šedé může snížení přetrvat. Anorexie tudíž v jisté míře může mozek poškodit trvale.

V odpoledních hodinách následovaly další dvě neméně zajímavé přednášky, a to *Roztroušená mozko-míšň skleróza – zvyšující se výskyt autoimunity u mladých lidí* –, s níž posluchače seznámila doc. Eva Havrdová z Neurologické kliniky 1. lékařské fakulty UK, a *Mozek a pokroky v regenerativní medicíně*, kterou pro veřejnost připravila prof. Eva Syková.

Nadšení se z tváří účastníků nevytratilo ani během druhého dne, kdy hned z rána doslova bojovali o místa při přednášce prof. Karla Šonky z Neurologické kliniky 1. lékařské fakulty UK. Ten hovořil o stavu nám všem blízkém, ve kterém postrádáme bdělost a v němž přetrváváme téměř polovinu života – spánku. S novou, neinvazivní metodou užívanou v terapii některých neuropsychiatrických onemocnění v rámci přednášky *Zobrazovací metody v psychiatrii* posluchače mj. seznámil MUDr. Filip Španiel z Psychiatrického centra Praha. V psychiatrii se aplikace rTMS užívá např. při léčbě deprese, kdy nepomáhají antidepresiva. U méně závažných forem deprese je metoda rTMS dokonce stejně účinná jako léčba elektrošoky, které jsou i v současnosti při léčbě deprese nejučinnější terapeutickou metodou. Při srovnání s elektrošoky však není při aplikaci rTMS nutná narkóza a několik studií zjistilo, že po aplikaci rTMS nad čelními laloky se zlepšuje výkon v testech zaměřených na soustředění či rychlost vybavování slov.

MUDr. Rudolf Černý z Neurologické kliniky 2. lékařské fakulty UK a Fakultní nemocnice Motol Praha připomenul ve své přednášce *Postižení nervového systému při infekci HIV/AIDS* přetrvávající hrozbu celosvětově velmi sledovaného a smrtelného onemocnění, jehož výskyt je v České republice naštěstí velmi nízký – trpí jím přibližně 920 lidí. Relativně nízký počet nakažených způsobuje podle dr. Rudolfa Černého menší biologická dispozice Čechů k nákaze virem HIV oproti jiným národům. Stěžejním faktorem způsobujícím nižší počet nakažených je mutace jednoho z receptorů bílkoviny na lymfocytu, do kterého viru proniká. Tento receptor pak viru HIV brání, aby se uchytil.

Třetí den přednášek, věnovaný řídicímu centru našeho organismu, zahájila dr. Alena Sumová, z Fyziologického ústavu AV ČR přednáškou na téma *Jak jsou řízeny a seřizovány naše vnitřní hodiny*. Účastníci se tak např. dověděli, že biologické hodiny v mozku měří nejen denní, ale i roční dobu, a slouží tak našemu tělu jako kalendář. Dalším zajímavým faktem je i to, že rytmické spínání hodinových genů v centrálních hodinách v mozku je do značné míry závislé na délce dne, tedy na roční době. Zpráva o denní a roční době proniká z mozku do všech tkání buď prostřednictvím hormonů, nebo přímým neuronálním vlivem na orgány našeho těla, a ty podle ní seřídí své oscilace. Proto také jakákoliv porucha v tomto systému může ovlivnit naši fyzickou i psychickou rovnováhu.

Metodou, pomocí níž se snažíme zobrazit funkční oblasti mozku aktivované při provádění určitého úkolu či stimulace, která se začala rozvíjet především v poslední dekádě 20. století a značně obohatila poznání v oblasti kognitivních neurověd a klinické neurofyzologie, ukončil středně dlouhý cyklus přednášek doc. Josef Vymazal z Nemocnice Na Homolce Praha.

Velký zájem účastníků vyvolal v závěrečném dni prof. Josef Syka z Ústavu experimentální medicíny

AV ČR. „Jedna až dvě děti z tisíce se rodí neslyšící a začínáme chápat proč,“ uvedl ve své přednášce *Náhrady sluchové a zrakové funkce*. Tento úkaz způsobuje porucha, mutace genu GJB2, v němž je přítomen Connexin 26 a jenž je možné léčit pomocí kochleárních implantátů, které stimulují vlákna sluchového nervu. Tyto implantáty se v USA a Austrálii začaly využívat začátkem 70. let. Česká republika se připojila v roce 1989. Ve světě dnes nosí implantát asi 100 000 obyvatel. U nás v České republice jich je 370, z čehož převážnou většinu tvoří děti – 270. Cena zařízení a operace se pohybují kolem částky jednoho milionu korun. V České republice se jich ročně provede asi 40.

Čtyřdenní maraton *Evropského týdne mozku* zakončil prof. Eduard Zvěřina z Neurochirurgické kliniky 3. lékařské fakulty a Fakultní nemocnice Královské Vinohrady Praha, který ve své přednášce *Nejnovější možnosti operativy v neurochirurgii* s pokorou přiznal, že ačkoli poznání mozku učinilo v posledních letech velký vývoj, neuvěřitelná složitost mozkového systému zůstává pro nás nadále záhadou. A není se čemu divit, vždyť v mozku sídlí neuvěřitelný bilion buněk!

GABRIELA ŠTEFÁNIKOVÁ

Eduard Zvěřina z neurochirurgické kliniky 3. LF seznámil posluchače s nejnovějšími možnostmi operativy v neurochirurgii.

O náhradách sluchové a zrakové funkce pohovořil Josef Syka z Ústavu experimentální medicíny AV ČR.

POCTA J. A. KOMENSKÉMU V BERLÍNSKÉ UČENÉ SPOLEČNOSTI

K významnému jubileu – 350. výročí amsterodamského vydání Komenského spisu Opera didactica omnia, základního díla světové pedagogiky – se připravuje velká mezinárodní konference, na níž se spolu s Ministerstvem školství ČR a Pedagogickým muzeem J. A. Komenského v Praze bude podílet také Akademie věd ČR a Univerzita Karlova. O důstojnou připomínku této velké události v dějinách nápravných idejí se nedávno postarala také berlínská učená společnost Leibniz-Sozietät, která jí 8. března 2007 věnovala celodenní zasedání.

Mimořádná pozornost z německé strany je dána několika okolnostmi. Především, německá komeniologie má ve světě výjimečné postavení a je reprezentována jednak specializovanou společností Deutsche Comenius-Gesellschaft, jednak vlastním vědeckým periodikem *Comenius-Jahrbuch*. Nepostrádá ovšem ani zánícené badatele a propagátory, mezi nimiž vyniká Werner Korthaase, v minulých letech vyznamenaný medailemi Jana Patočky a Vojtěcha Náprstka Akademie věd ČR. Kromě toho se v současné době rozvíjí za vedení předního německého bohemisty, profesora stuttgartské univerzity, Joachima Bahlckeho, příprava kritické edice neo-

byčejně rozsáhlé a celoevropsky významné korespondence Daniela Ernsta Jablonského (1660–1741), vnuka Komenského a biskupa Jednoty bratrské, který se roku 1700 stal, vedle Gottfrieda Wilhelma Leibnize, jedním ze zakladatelů a později prezidentem berlínské učené společnosti. Právě tato společnost, která je s Komenským a s jeho ctitelem Leibnizem tak těsně spjata, dnes působí pod názvem Leibniz-Sozietät.

Monotematické zasedání Leibnizovy učené společnosti bylo věnováno čtyřsvazkovému opusu, v němž Komenský shrnul výsledky svého celoživotního úsilí o zdokonalení výuky a vzdělávání. Setká-

*Jaroslav Pánek
a Dieter
B. Herrmann,
prezident
Leibnizovy učené
společnosti, u hrobu
D. E. Jablonského*

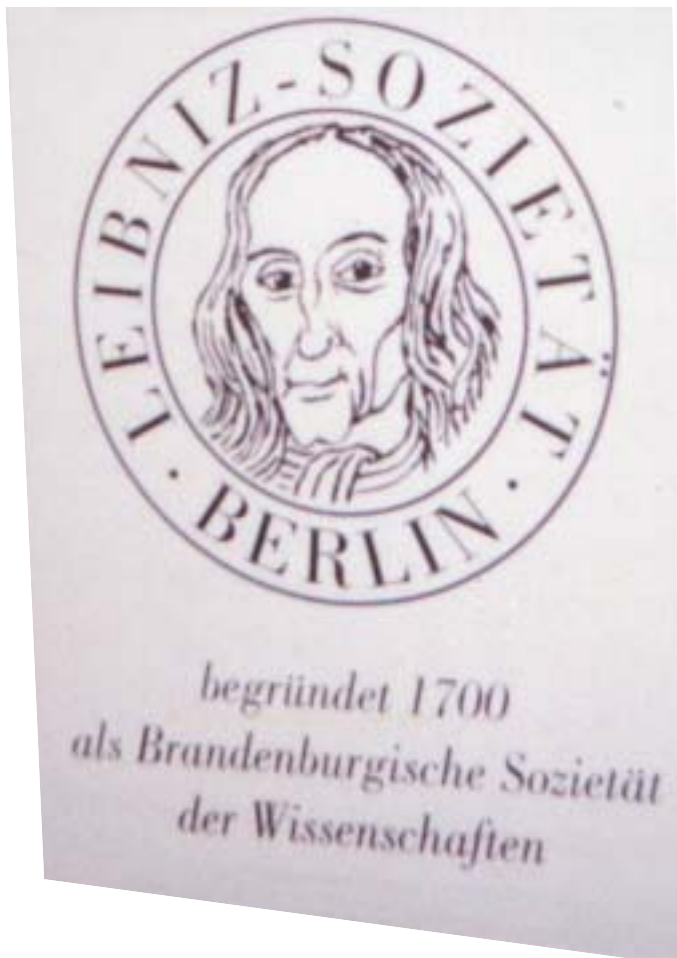
*Epitaf Daniela Ernsta
Jablonského, vnuka
J. A. Komenského
a spoluzakladatele
berlínské učené
společnosti,
na zdi farního kostela
v centru Berlína*

ní zahájili prezident Leibnizovy společnosti a profesor astronomie Dieter B. Herrmann spolu s českým velvyslancem v Německu Rudolfem Jindrákem. Za účasti asi stovky vědců z různých oborů byly proslouzeny čtyři hodinové přednášky – filozofická, historická, filologická a komeniologická. Na ně pak navazovala diskuse, která vzhledem k zájmu účastníků daleko přesáhla předpokládaný čas.

Přednáška prof. Siegfrieda Wollgasta vytvořila širší rámec pro diskusi o úloze akademií, jak si je představoval Komenský a jak se poté rozvinuly v Německu a jinde v Evropě. Zhodnotila myšlenkové pozadí pro vznik učených společností jakožto protějšku univerzit v 16.–18. století a vymezila místo berlínské učené společnosti v mezinárodní síti akademií.

O historickém podkladu Komenského vědeckého a pedagogického díla promluvil prof. Jaroslav Pánek, který se soustředil ke zdrojům a projevům jeho encyklopedismu, irénismu a pansofických snah; zvláště poukázal na sepětí s německými a dalšími evropskými myšlenkovými proudy, jež našly odraz v Komenského projektu všenápravy. Přednáška současného předsedy Německé komeniologické společnosti prof. Andrease Fritsche analyzovala Komenského dílo z hlediska klasické filologie, a to se zřetelem k prohlubování výuky latiny jakožto základního nástroje evropské vědecké komunikace a s ohledem na Komenského postoj k antickému dědictví. Závěrečné vystoupení patřilo hlavnímu organizátorovi celého zasedání a čestnému předsedovi Německé komeniologické společnosti dr. Werneru Korthaasemu. W. Korthaase se i tentokrát projevil jako vynikající řečník, který dokáže dílo Komenského nenásilně aktualizovat a dokazovat jeho podnětnost pro 21. století. Ačkoli hovořil především o politických a irénických idejích Komenského (s mimořádným důrazem na rovnost lidí a svéprávnost národů), oprávněně poukázal na to, že i tyto stránky činnosti Komenského jsou neoddělitelně spjaté s jeho postojem k pedagogice jakožto nástroji budoucí všenápravy.

Diskuse, do níž vstupovali jak historici, filozofové a pedagogové, tak i přírodovědci, se dotýkala konkrétních historických otázek, ale též obecných problémů vývoje vzdělanosti, myšlení a vztahu mezi humanitními a přírodními vědami v raném novověku i v současnosti. Dílo J. A. Komenského, jehož vydávání a studium se v Německu těší velké pozornosti, se osvědčilo jako dobré východisko pro mezioborovou diskusi. Neformální úctu Komenskému a jeho pokračovatelům prokázali členové Leibnizovy učené společnosti rovněž tím, že navštívili hrob D. E. Jablonského u zdi farního kostela v centru Berlína a zúčastnili se položení kytice s trikolorou a dedikačním nápisem Akademie věd ČR. ■

JAROSLAV PÁNEK,
místopředseda AV ČR

Krátkodobé studijní pobyty ve Velké Británii v rámci spolupráce s Royal Society

V souladu s novými předpisy podává žádosti o krátkodobé studijní pobyty ve Velké Británii v rámci spolupráce s **Royal Society** pouze britský partner elektronickou cestou. Přihlášky lze předkládat kdykoliv v průběhu roku, letos byly určeny tři uzávěrky přijímání žádostí:

21. května, 21. srpna a 21. listopadu 2007.

Vše se týká rovněž vědeckých pracovníků, kteří uspěli v konkursním řízení.

Bližší informace naleznete na adrese: <http://www.royalsoc.ac.uk/funding> či pošlete dotaz na e-mail: international.shortvisits@royalsoc.ac.uk.

V PRESTIŽNÍ SPOLEČNOSTI

Před dvěma sty dvaceti čtyřmi lety založil skotský král Jiří III. Královskou společnost v Edinburku – The Royal Society of Edinburgh. Cílem této učené společnosti bylo „the advancement of learning and useful knowledge“, tedy rozšiřování učení a užitečných znalostí a vědomostí ve Skotsku.

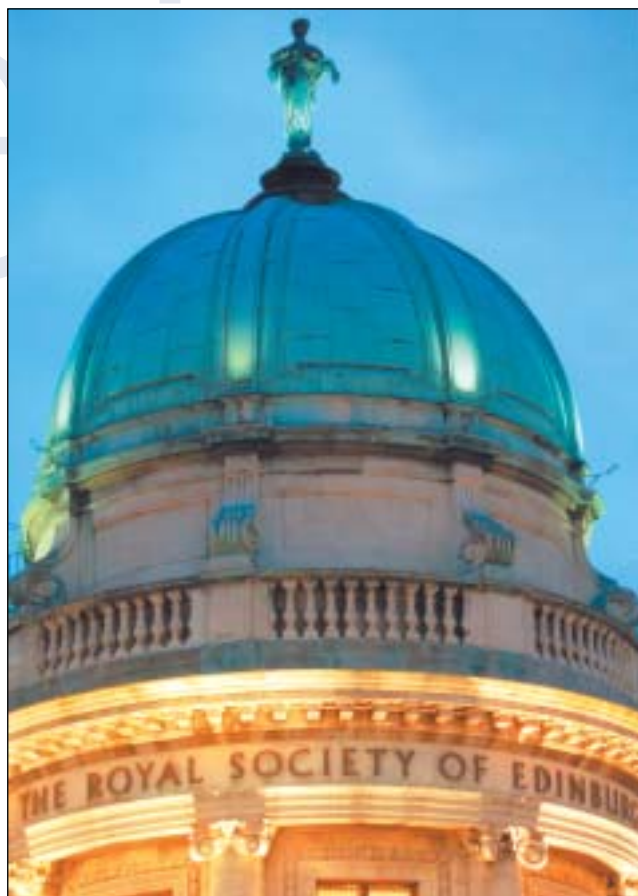
Stala se tak partnerkou známější britské Královské společnosti v Londýně, jejímž členem byl mezi jinými slavnými osobnostmi např. Isaac Newton. Na britských ostrovech existuje takových společností několik, nejen zmíněná Londýnská; Akademie věd ČR udržuje bližší vztah s British Academy, která se orientuje spíše na humanitní vědy, s Royal Academy of Engineering, tedy Akademií inženýrských věd nebo s Academy of Medical Sciences.

Dne 8. března 2007 byl do jediné skotské Královské společnosti zvolen jako zřejmě první český člen-korrespondent profesor Jan Palouš.

Pane profesore, uvedení do tak významné společnosti je jistě velká pocta nejen pro Vás, ale i pro českou Akademii.

Ano, jistě je to velká pocta. Nových „corresponding members“ je deset, většinou jsou ze západních zemí: z Austrálie, USA, Finska, Norska, a nyní i z České republiky. Prezidentem skotské Královské společnosti je Sir Michael Atiah, nositel Abelovy ceny, jež je jakousi obdobou Nobelovy ceny v matematice.

Slavnostního setkání Královské společnosti, které se koná jednou za tři roky, se zúčastnil i předseda AV ČR prof. Václav Pačes a oceňoval tehdy přítomnost slavných lidí, mezi nimiž bylo mnoho nositelů Nobelovy ceny v různých oborech. Domnívám se tedy, že tento „fellowship“ je skutečně prestižní záležitostí.

Mohl byste naznačit, co z tohoto jmenování bude pro Vás vyplývat?

Na konferenci Královské společnosti v Edinburku bude teprve 30. 4. podpisem Charty ukončen proces přijímání nových členů. Shromáždění doplní přednáška *O důsledcích nepředvídatelnosti ve vědě*. Naprosto s tématem, o kterém bude hovořit Sir John Meuring Thomas, souhlasím. Všechno nelze naplánovat. Vždy je důležité, aby se vědci mohli věnovat hlavnímu účelu, tj. výzkumu, který až v druhé řadě přináší „nechtěné“ efekty využitelné při mnoha dalších příležitostech. Myslím si, že se tato praxe mnohokrát osvědčila a investice je jen málo riskantní. Jde o vklad do budoucnosti a je téměř jisté, že výsledky přinese.

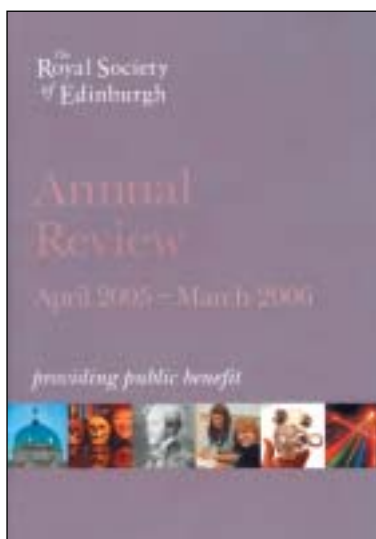
Edinburská společnost je rozdělena do skupin podle oblasti zájmu, v mém případě to jistě bude astronomie. Jednou měsíčně budu dostávat materiály, k nimž se mohu, ale nemusím, vyjadřovat. Takže je to vlastně také jakési diskusní fórum. Mohu se vyjadřovat i k věcem, které nejsou mou specializací. Společnost poté vypracuje „well rounded response“, tedy dobře „zaoblenou“ odpověď tak, aby byla vyvážená a zahrnovala různé názory (podobné poslání si dala do vínku i Učená společnost ČR). Česká Akademie věd má se Society of Edinburgh podepsanou dohodu, na jejímž základě se asi dvacetičlenná skupina z Mikrobiologického ústavu zúčastnila konference se skupinou z Glasgow. Dohody jsou součástí normálního života každé učené společnosti, ale domnívám se, že tato vyniká svým věhlasem i úrovní.

V rozhovoru s prof. Janem Paloušem O nepředvídatelnosti ve vědě budeme pokračovat v příštím čísle Akademického bulletinu.

MARINA HUŽVÁROVÁ

FOTO: DOROTHEA BYLICA, ARCHIV SSC

SLUNEČNÍ ROK 2007

FOTO: GABRIELA ŠTEFÁNKOVÁ, ARCHIV SSC

Mezinárodní heliofyzikální rok (International Heliophysical Year 2007, IHY 2007) byl v České republice oficiálně zahájen na tiskové konferenci 23. ledna 2007, kterou uspořádaly Astronomický ústav AV ČR, Česká astronomická společnost a Odbor mediální komunikace Akademie věd ČR. Priority jsou zřejmě: propagace a popularizace výzkumu Slunce, heliosféry a vztahu Slunce-Země. V celosvětovém měřítku byl IHY 2007 za účasti České republiky zahájen na půdě OSN ve Vídni o něco později, 19.–20. února 2007 (viz AB 3/2007).

V České republice se na organizaci *Mezinárodního heliofyzikálního roku* nejvíce podílejí Astronomický ústav Akademie věd ČR, Česká astronomická společnost, Hvězdárna v Úpici, Lidová hvězdárna v Prostějově, p. o., Ústav fyziky atmosféry AV ČR, ČEZ, a. s., Geofyzikální ústav AV ČR a Odbor mediální komunikace AV ČR. *IHY 2007* má v ČR i řadu mediálních partnerů – pořad České televize *PORT* (dříve *Popularis*), *Lidové noviny*, *ČRo-Leonardo*, *Učitelské noviny*, astronomický časopis *Astropis* a časopis *21. století*.

Jednotlivé události Slunečního roku v ČR, stejně jako ve všech spolupracujících zemích, zabezpečuje národní koordinační výbor, třináctičlenný Český výbor vede dr. František Fárník, vedoucí Slunečního oddělení Astronomického ústavu AV ČR.

Kromě řady článků, které již na *IHY 2007* upozornily, a rozhlasového seriálu, jenž vzniká na *ČRo-Leonardo*, se v lednu v Akademii věd v Praze uskutečnil cyklus úvodních přednášek pro veřejnost (některé z nich budou zopakovány ještě na podzim v rámci *Týdne vědy a techniky*).

Součástí *IHY 2007* v České republice byla také interaktivní výstava na prostějovských školách *Slunce – hvězda života a smrti*. V říjnu se ve hvězdárně ve Valašském Meziříčí uskutečnil česko-slovenský interdisciplinární seminář pro odborníky, na který navází přednášky pro veřejnost.

Pro žáky základních a středních škol i pro širší veřejnost jsou vyhlášeny soutěže, které lákají nejen cenami, ale i poučením, někdy dokonce zhmotněným v informačních materiálech a návodech. Konkrétně

Český výbor vypisuje následující soutěže, jež jsou obdobou aktivit mezinárodního organizačního výboru:

Pozorovatelská soutěž pro studenty a veřejnost pod patronací Hvězdárny v Úpici má podpořit zájem o studium naší nejbližší hvězdy prostřednictvím praktického, reálného pozorování Slunce. Vyhlášeny jsou kategorie *Pozorování slunečních skvrn jednoduchým dalekohledem*, *Stanovení okamžiku slunovratu z pozorování východu a západů Slunce*, *Stanovení zeměpisné délky pozorovacího stanoviště z měření výšky Slunce nad obzorem* a *Fotosoutěž o nejlepší snímek Slunce*.

ČEZ, a. s., je iniciátorem a patronem studentského soutěžení *O nejlepší internetové stránky na téma Energetické využití slunečního záření*.

Pro menší děti ve věku šesti až deseti let je připravena výtvarná soutěž *Vesmír očima dětí*, jejímž partnerem je Lidová hvězdárna v Prostějově, p. o. Akce pro „nejmenší“ umožní „nefyzikální“ zapojení učitelů a dětí, dovolena je libovolná výtvarná technika.

Podrobnosti o soutěžích, pravidla a termíny můžete nalézt na internetových stránkách <http://ihy2007.astro.cz/> nebo také na mezinárodních stránkách projektu <http://www.ihy2007.org/>. Nejúspěšnější řešitelé mají vedle drobných cen připraveno slavnostní setkání, exkurze po pražských astronomických památkách či na observatoř Astronomického ústavu AV ČR v Ondřejově, kde se nachází největší dalekohled v České republice.

Slavnostní setkání, které Sluneční rok uzavře, je naplánováno na listopad. ■

PAVEL SUCHAN,
Astronomický ústav AV ČR

Předseda českého organizačního výboru IHY a vedoucí Slunečního oddělení Astronomického ústavu AV ČR František Fárník (vlevo), ředitelka Hvězdárny v Úpici a předsedkyně České astronomické společnosti Eva Marková a ředitel Astronomického ústavu AV ČR Petr Heinzl při zahájení Mezinárodního heliofyzikálního roku 2007

FOTO: ASÚ AV ČR

Mezinárodní heliofyzikální rok 2007 byl celosvětově zahájen na půdě OSN ve Vídni ve dnech 19.–20. února 2007.

McDONALD'S ZJEDNODUŠUJE MEZINÁRODNÍ EKONOMICKÁ SROVNÁNÍ

Výzkumnou studii, která je společnou prací Štěpána Jurajdy z CERGE-EI, společného pracoviště Univerzity Karlovy a Akademie věd ČR, a Orleyho Ashenfeltera z Princetonské univerzity, jež využívá pro mezinárodní srovnání úrovně mezd restaurací McDonald's, zmiňuje při své analýze zdrojů migrace do USA i letošní Economic Report of the President of the United States.

Část každodenní práce ekonomů je založená na mezinárodních srovnáních, např. při studiu mezinárodního obchodu či ekonomického růstu různých zemí. Zatímco nejrozvinutější ekonomiky světa jsou pro tento účel skvěle datově vybaveny, v rozvojových zemích mnohé důležité statistiky pro mezinárodní srovnání buď chybí, nebo jsou jen obtížně měřitelné. Mezinárodní organizace se proto snaží tyto chybějící statistiky vytvořit na základě nákladných šetření. Existují ale i jiné možnosti, např. využití mezinárodní sítě restaurací McDonald's, které operují ve více než 120 zemích světa.

Cena sendvičů a směnné kursy

Už přes dvacet let časopis *The Economist* publikuje jednu z nejznámějších ekonomických statistik: *Big Mac index* parity kupních sil. Index porovnává, kolik stojí nejznámější McDonaldův hamburger v nejrůznějších zemích světa po převedení ceny směnným kursem. K čemu je takové srovnání dobré? Tento jednoduchý index kupodivu vcelku účinně předpovídá (dlouhodobý) vývoj směnných kursů měn zemí, kde se Big Mac prodává. Pokud stojí Big Mac v dané zemi méně než v USA, měla by domácí měna vůči dolaru posílit.

Tato předpověď vychází ze dvou myšlenek. Za prvé z teorie tzv. parity kupních sil, která říká, že za 100 Kč bychom si po návštěvě směnárny měli koupit v každé zemi světa zhruba totéž. Významná část ekonomů věří, že dlouhodobě se směnné kurzy parity kupních sil přibližují. Parita kupních sil se ale těžko měří. Správně bychom měli zjistit, kolik v každé zemi stojí široká skupina zboží (tzv. spotřební koš), a pak tyto ceny porovnávat. To je ovšem dost náročné na sběr dat, a navíc je těžké se dohodnout na správném (mezinárodně srovnatelném) koši, jelikož se jeho složení i kvality položek v jednotlivých zemích výrazně liší. A v tom je právě vtíp a síla *Big Mac indexu*: obsahuje cenu jediného, přísně standardizovaného (a tedy dokonale srovnatelného) zboží, které se prodává ve většině zemí světa. Tato cena se dá navíc snadno zjistit a odráží úroveň cen

v místním průmyslu a službách. Poskytuje proto hrubé a srovnatelné měřítko úrovně cen v ekonomice. Nicméně je nutné přiznat, že program měření kupní síly Světové banky je celosvětově uznáván pro svou kvalitu a má mnohé přednosti – v rozvojových zemích konzumuje Big Mac sendviče jen malá část populace.

Cena práce a mezinárodní srovnání mezd

Jiná je ale situace u mezinárodních srovnání úrovně mezd. Srovnání mezd jsou užitečná například pro určení (rozdílu) životní úrovně či pro porovnání růstu mezd v různých zemích jako odrazu úspěchů ekonomických reforem. (Opět jde především o země v rozvojovém světě.) Jako u srovnání kupní síly i zde existuje oficiální statistika, jenže není spolehlivá. Mezinárodní organizace práce (ILO) vypracovává srovnání průměrných mezd pro vybraná zaměstnání, ale sbíraná data nemají potřebnou kvalitu, a jsou tak jedním z nejméně využívaných mezinárodních statistických šetření. Navíc jsou tady podobné problémy s mezinárodní srovnatelností jako u položek spotřebního koše. Je například vzdělání a kvalita odvedené práce průměrného českého lékaře stejná jako u jeho kolegy v USA? Jak velký rozdíl v průměrných plattech našich a amerických lékařů se pak dá přičíst různému vzdělání či výkonu a jak velká část odpovídá skutečnému rozdílu v odměňování?

Na tento typ otázek se snaží odpovědět již zmíněná výzkumná studie Štěpána Jurajdy z CERGE-EI, společného pracoviště Univerzity Karlovy a Akademie věd ČR, a Orleyho Ashenfeltera z Princetonské univerzity *Cross-country Comparisons of Wage Rates: The McWage Index*. Práce pro mezinárodní srovnání úrovně mezd využívá restaurací McDonald's. Pracovníci obsluhy v těchto restauracích totiž vykonávají tytéž úkony s identickým zařízením a podle stejného pracovního manuálu v Bombaji, Praze nebo na Manhattanu. Při srovnání mezd proto odpadá jeden důležitý problém: hodinová mzda obsluhy v McDonald's je odměnou za identickou práci. Navíc ji lze, stejně

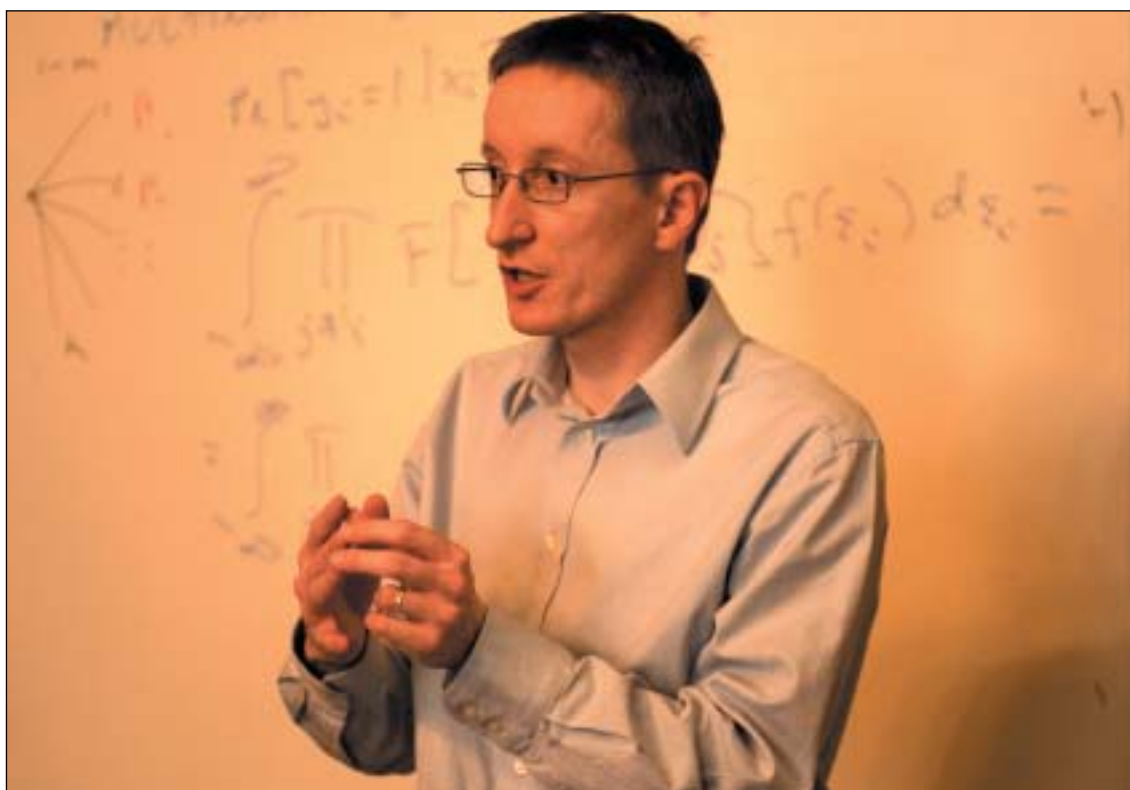

FOTO: ARCHIV CERGE-EI

jako cenu sendviče, poměrně snadno a rychle zjistit. (Srovnání McMezd má samozřejmě i svá úskalí. Mzdy v různých zemích mohou být například ovlivněny rozdílnou úrovní zdanění nebo výší minimální mzdy. Nicméně s podobným zkrácením je třeba počítat i v případě úspěšného Big Mac indexu, ježž ovlivňují rozdílné celní tarify, spotřební daně či ceny nájmu.)

Na rozdíl od existujících mezinárodních statistik tak mzdy v McDonald's nabízejí jednoduché a aktuální mezinárodní srovnání úrovně mezd pro danou (nižší) úroveň kvalifikace. Rozdíly ve mzdách za srovnatelnou práci jsou velké. Po započtení různé kupní síly jednotlivých měn existují až pětinasobné rozdíly v ceně práce za srovnatelný výkon mezi vyspělými a rozvojovými zeměmi. Bez započtení kupní síly jsou to rozdíly až dvacetinasobné. Tato měření lze využít v několika oborech ekonomie, např. při analýzách mezinárodního obchodu. Odvolává se na ně i poslední vydání *Economic Report of the President of the United States* při analýze zdrojů migrace do USA.

Jak jsme na tom u nás? Za hodinu práce v českém McDonaldu v roce 2000 si pracovník základní obsluhy vydělal asi tolik jako jeho kolega v Polsku, Turecku nebo v Koreji. Předběžné výsledky naznačují, že tento index ceny práce má podobnou vypovídací hodnotu jako existující standardizované údaje o mzdách, které jsou ale přístupné

jen pro malý počet rozvojových zemí. V současné době probíhá další kolo sběru dat v třiceti zemích světa, které umožní pohled na mzdový vývoj v čase.

Na závěr jen malá poznámka o interpretaci mezinárodních rozdílů ve mzdách: často se vyskytuje názor, že za srovnatelnou práci náleží – i přes hranice zemí – srovnatelná odměna. (Například odboráři ve Škodě Auto Mladá Boleslav by mohli požadovat německé mzdy na základě argumentu o tom, že jsou podobně produktivní jako jejich němečtí kolegové.) Jenže mzda se určuje na místním trhu práce, a musí proto odpovídat průměrné domácí produktivitě práce, která je v ČR zatím pořád výrazně nižší než v SRN. (Tento argument neplatí u globálně soutěžících pracujících, jako jsou například vědci, kteří jsou schopni se uplatnit kdekoli na světě.) Výhodou restaurací McDonald's pro mezinárodní srovnání mezd (a tím i produktivity pracovníků s nižší kvalifikací) je v tom, že na rozdíl od mnoha nadnárodních společností restaurace McDonald's nemění technologii výroby a obsah práce svých zaměstnanců v závislosti na lokální ceně práce, kterou prostě jen akceptují. ■

ŠTĚPÁN JURAJDA a LIBOR DUŠEK,
CERGE-EI, Praha

Studie Š. Jurajdy (na snímku) a O. Ashenfeltera potvrdila domněnku, že obrovské rozdíly ve mzdách mezi vyspělými a rozvojovými zeměmi nelze vysvětlit pouze nižší produktivitou práce v rozvojových zemích.

GLOBALIZACE Z POHLEDU EVROPSKÉHO KOMISAŘE

FOTO: DOROTHEA BYLICA, ARCHIV SŠČ

Centrum globálních studií, společné pracoviště Filosofického ústavu Akademie věd ČR a Filozofické fakulty Univerzity Karlovy v Praze, uspořádalo 1. března 2007 v budově Akademie věd ČR seminář se členem Evropské komise pro zaměstnanost, sociální otázky a rovné příležitosti dr. Vladimírem Špidlou, který při této příležitosti pronesl přednášku Globalizace z pohledu evropského komisaře. Seminář byl mimořádnou příležitostí pro diskusi mezi vědeckou obcí a zástupcem evropské politiky o problematice stále silnějších nadnárodních vztahů. Diskuze se zaměřila především na politické, kulturní a sociálně-ekonomické stránky globalizace a na evropské vyrovnávání se s globální interdependencí.

Úvodní slovo pronesl a diskusi moderoval dr. Marek Hrubec.

Vybrané části přednášky eurokomisaře Vladimíra Špidly:

Všichni víme, jaké strašidlo obcházelo světem od *Komunistického manifestu* až po rok 1989: strašidlo utopické společnosti, která byla snem milionů lidí, ale v realitě se vždy stala noční můrou.

Dá se říci, že dnešním světem obcházejí tři strašidla: za prvé strašidlo globalizace, za druhé strašidlo klimatických změn (a degradace životního prostředí v širším slova smyslu) a za třetí strašidlo radikálního protizápadního islamismu. Druhé a třetí přitom s tím prvním do značné míry souvisejí, takže je někteří autoři považují za hlavní – byť nikoli jediné – rizikové důsledky globalizačního procesu.

Než se však pustíme do diskuzí o tom, jak užitečná či naopak nebezpečná globalizace je, měli bychom si položit základní otázku: je to, co nazýváme globalizací, skutečně něčím zásadně novým? Lze totiž uvést řadu argumentů pro to, že dnešní stav je spíše prohloubením staleté tendence ke globalizaci než jejím prvním projevem.

Co je tedy novou dimenzí současné fáze globalizace? Podle mého názoru je to skutečnost, že dosavadní expanzi do prostoru doplňuje, a v mnohém dokonce nahrazuje expanze do času. Ani to není úplně nové – dalo by se říci, že postupující expanze do času je jedním ze základních prvků modernity, jejíž

kořeny nacházíme již v osvícenství. S jistou nadsázkou lze za „startovní výstřel“ modernity považovat Thurn-Taxisovo privilegium na poštovní služby.

Moderní expanze do času je úzce spojena s posunem od cyklického chápání času k lineárnímu, vývojovému. Jak vystihl již v polovině 20. století Mircea Eliade, v moderní společnosti tak čas přestává být konstantou, ztrácí svou vazbu na posvátno, sekularizuje se. Lze to považovat za emancipaci od transcendentality a příklon k poznatelné realitě. Lze to samozřejmě, z jiného pohledu, považovat i za ztrátu.

V rovině politické globalizace je zásadním faktorem expanze do času přítomnost a charakter masových médií spolu s jejich vazbou na průzkumy veřejného mínění. Noviny samozřejmě sehrávají velkou roli při formování politiky už od konce 18. a počátku 19. století a rozhlas se významně uplatnil jako metoda politického působení v první polovině století dvacátého – vzpomeňme Winstona Churchilla. „Globální vesnici“ však činí z této planety teprve televize, která nejenže poskytuje informace bezprostředně, bez jakékoli časové ztráty, ale navíc vytváří i iluzi bezprostřední přítomnosti diváka na místě děje. A sama televize se dále globalizuje.

Před pár desetiletími se zdálo, že největší hrozbou plynoucí ze schopností televize je její otevřeně propagandistické zneužití totalitními režimy k masáži vlastních občanů, směrem dovnitř, do vlastní společnosti. To je dnes na ústupu, nejen proto, že ubylo diktatur, ale

i proto, že přístup k informacím jako takovým stále snáze poskytuje internet. Zato jsme svědky stále jednoznačnější pozitivní zpětné vazby mezi mírou „atraktivnosti“ zpráv a jejich sledovaností, což vede k tomu, že informace jsou podávány ve stále jednodušší a povrchnější podobě, přičemž ovšem nepřestávají ovlivňovat veřejné mínění nejen na národní, ale i na světové úrovni. Přitom průzkumy veřejného mínění jsou rovněž prováděny stále „instantněji“, takže se stávají měřením těch nejokamžitějších a nejpovrchnějších reakcí, což dále znesnadňuje provádění jakékoli veřejné politiky, která si klade dlouhodobější cíle a není zaměřena jen na okamžitou popularitu svých nositelů.

Poslední desetiletí je navíc svědkem vzniku a rostoucího vlivu zpravodajských televizních stanic s nadnárodním záběrem (Euronews) nebo dokonce celosvětovými ambicemi (CNN, BBC World), jež se posouvají do role kodifikátorů reality: událost se stává skutečnou a významnou, pokud jsme ji viděli na CNN. Významnými se tak stávají jednotlivé události, zejména násilné, spíše než procesy. Stát, v němž se neděje žádné násilí, se ocitá ve zprávách jen při volbách. Což má ovšem zpětně vliv na politickou realitu včetně terorismu: vždyť dobře odpálená bomba v úplně bezvýznamném místě, které se ještě nikdy nedostalo do „skutečných a významných“ zpráv – představme si libovolné české město okresního formátu – má vstup do CNN, BBC World či Euronews zaručen, dozvedí se o ní okamžitě všude od Sappora až po Patagonii.

S instantním charakterem a maximálním zjednodušením je spojena i kulturní globalizace, která se projevuje zejména šířením americké spotřební kultury, od rychlého občerstvení (i tam je přece důraz na to, že takřka úplně mizejí nároky na čas) přes reklamu až po televizní a filmovou zábavu.

Rovněž v ekonomické rovině je novou dimenzí globalizace expanze do času, minimalizace časových ztrát. Velké hospodářské krizi, která začala v roce 1929 „černým pátkem“ na newyorské burze, trvalo měsíce až roky, než se přelila do větší části světa; dnes se dopady pozitivních i negativních informací přenášejí okamžitě z jedné burzy na druhou i do na nich závislých ekonomik.

A protože je neskonale větší počet společností než kdy v minulosti předmětem volného obchodu akcií, mohou tyto okamžité reakce mít i mnohem rozsáhlejší dopad než dříve. Rozhodnou-li se investoři, že ta či ona malá či středně velká země je příliš riziková – a to třeba i na základě velmi subjektivních či přímo virtuálních informací –, může okamžitá kolektivní reakce srazit její ekonomiku na kolena.

Z hlediska spotřebitele pak lze za průlom do času považovat skutečnost, že mizí i poslední forma závislosti na cyklickém, přírodním času, totiž na ročních obdobích a dostupnosti jednotlivých plodin: v globálním supermarketu jsou všechny dostupné po celý rok, ať už proto, že jsme je s minimální časovou ztrátou dovezli z jižní polokoule, anebo proto, že jsme i v naší části světa vytvořili podmínky pro jejich pěstování bez ohledu na roční období.

A konečně se na půdě Akademie věd musí připomenout, co tady jistě zazní z mnoha úst, že prostřednictvím internetu, díky bezprecedentní dominanci jednoho jazyka (angličtiny) a pomocí globálně aplikovatelných kritérií (citační indexy apod.) se zcela globalizovanou stává i věda – tedy přinejmenším přírodní vědy. ■

*Připravil MAREK HRUBEC,
ředitel Centra globálních studií*

FOTO: DOROTHEA BYLICA, ARCHIV SSC

SEMÍNÁŘE K ZAHÁJENÍ 7. RP EU

Při příležitosti prvních výzev k podávání návrhů projektů 7. RP Evropského společenství uspořádalo oddělení VaV VŠCHT Praha ve spolupráci s Technologickým centrem AV ČR a vzdělávacími projekty CIV Liblice a CeTT, realizovanými v rámci programu ESF/JPD3, ve dnech 31. 1. 2007 a 9. 2. 2007 dva semináře. Mimořádný zájem o ně projevila nejen řada vědců z VŠCHT Praha, ale i dalších pražských i mimopražských výzkumných pracovišť.

FOTO: ARCHIV AUTORKY

Semináře byly zorganizovány v rámci projektu MŠMT/EUPRO/OK485 – KAMPUŠ (Kancelář pro administrativní a manažerskou podporu účasti vědeckých týmů VVŠ v 7. RP), který je od 1. 1. 2007 nově zahájen na oddělení VaV VŠCHT Praha.

Úvodní slovo pronesli rektor prof. V. Růžička a prorektorka pro vědu a výzkum prof. J. Moravcová. Moderování se ujaly Ing. Anna Mittnerová a Ing. Iveta Pospíšilová z oddělení VaV VŠCHT Praha.

Na setkání dne 31. 1. 2007 přednesl dr. Vladimír Albrecht (TC AV ČR) obecné informace o 7. RP a o účasti v projektech. Ing. Kraemer informoval účastníky o specifickém programu IDEAS a PEOPLE. S nabídkou služeb Českého centra pro mobilitu při AV ČR, člena evropské sítě ERA-MORE, které poskytuje stáže zahraničním stážistům, seznámil účastníky Ing. R. Hrubý.

Stručnou informaci o Specifickém programu COOPERATION přednesl Mgr. Alexandr Prokop z Technologického centra AV ČR. O svých zkušenostech z účasti v projektech 6. RP pohovořili dva zástupci VŠCHT Praha. Velmi zajímavý příspěvek o účasti v integrovaném projektu TRACE z tematické priority FOOD 6. RP přednesla Ing. Monika Tomaniová z Ústavu chemie a analýzy potravin, která, ač na rodičovské dovolené, řídí pomocí internetu činnosti ústavu v naplánovaných pracovních balíčcích projektu (WP) v aktivitách RTD, Training a Management. Na závěr se o své pocity a zkušenosti začínajícího účastníka v projektech

MESH/CRAFT a QUORUM/STREP podělil doc. P. Hasal z Ústavu chemického inženýrství VŠCHT.

Seminář 9. 2. 2007 se zaměřil na tematickou prioritu NMP ze specifického programu COOPERATION a na financování projektů 7. RP. Pozvání přijal Ing. R. Fryček, který v současné době působí v Evropské komisi v Bruselu, DG Research, v oddělení Nanovědy a technologie odboru Průmyslové technologie. V prezentaci se zaměřil na informace o nanotechnologiích v 7. RP a na podrobnosti první výzvy tematické priority NMP. S příspěvkem o účasti v projektech 6. RP, prioritě NMP, vystoupila doc. J. Kubátová (TC AV ČR). Mgr. A. Prokop podal přehlednou informaci o novém pracovním programu, o tématech vyhlášených výzev priority NMP 7. RP a o Evropské technologické platformě pro nanomedicínu.

Prezentací *Zapojení MSP v 7. RP* účastníkům přiblížil Ing. M. Škarka, jehož vzápětí vystřídal Ing. J. Lorenz, který publikum seznámil s aktivitami projektu CeTT v prezentaci *Inovacemi ke zvýšení konkurenčnosti*.

Prezentací *Nové rysy v FP7 z pohledu řešitele, financování projektů* zaujala Ing. E. Hillerová zejména zástupce ekonomických a personálních oddělení.

Díky laskavému příspěví TC AV ČR a dvou vzdělávacích projektů CIV Liblice a CeTT financovaných z Evropského sociálního fondu ESF byla účast pro všechny zájemce o seminář bezplatná. Pro ty, kteří se jich zúčastnit nemohli, jsou na webových stránkách VŠCHT Praha http://www.homepage/zamery/zahranicni/info_seminare_7rp/Archiv_info_seminare_7rp zveřejněné veškeré prezentace a fotogalerie. Bližší informace týkající se zahraniční spolupráce ve vědě a výzkumu jsou k dispozici na internetové adrese <http://www.vscht.cz/homepage/zamery/zahranicni>.

Věřím, že se najdou finanční prostředky a způsoby, jak podporovat infrastrukturu zahrnující služby pro výzkum a vývoj, která našim vědeckým týmům při zapojování do Evropského výzkumného prostoru (ERA) napomůže. ■

ANNA MITTNEROVÁ,
konzultantka mezinárodních projektů,
Odd. VaV, VŠCHT Praha

NĚMECKÉ MENŠINY V PRÁVNÍCH NORMÁCH 1938–1948

Z podnětu Česko-německého diskusního fóra se v roce 1999 zrodil mezinárodní komparativní projekt, který měl za úkol zmapovat legislativní normy, jimiž se exilové vlády, vedení domácích odbojových struktur a posléze osvobozené státy vyrovnávaly s následky nacistické okupace a s kolaborací domácích – zejména německých – menšin s Třetí říší a jejími spojenci. Projekt 21. února 2007 uzavřel seminář Německé menšiny v právních normách 1938–1948, který uspořádal Ústav pro soudobé dějiny AV ČR ve spolupráci s Česko-německým diskusním fórem.

FOTO: GABRIELA ŠTEFÁNKOVÁ, ARCHIV SŠČ

Konceptní rozpory mezi českou a německou stranou vedly na začátku projektu k opakovanému přerušení přípravných prací. Těch se nakonec v roce 2001 ujal Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, zastoupený v grémiu garantů dr. Oldřichem Tůmou, a za Institut mezinárodních studií Fakulty sociálních věd UK zejména prof. Jiří Pešek. Z německé strany projekt vedli prof. Horst Möller a prof. Manfred Kittel z mnichovského Institut für Zeitgeschichte. Během roku 2002 se rozsah výzkumu ustálil na osmi zemích: československou tematiku zpracoval prof. Jan Kuklík, italsko-jihotyrolské téma prof. Rudolf Lill, belgickou studii k oblasti Eupen-Malmedy dr. Ulrich Tiedau, francouzské alsaské téma prof. Bernard Poloni, dánskou situaci pojednal dr. Jürgen Festersen, polského případu se ujal prof. Grzegorz Janusz, tematiku pro bývalou Jugoslávii zpracovali dr. Vladimír Prebilić a dr. Damijan Guštin a maďarský materiál zpracovala Ágnes Tóth. Dodatečně byla připojena studie o Spojenci okupovaném poválečném Německu z pera Corneliie Wilhelm.

V roce 2006 byl soubor studií spolu s edicí vybraných právních norem publikován v české i německé verzi: J. Pešek, O. Tůma, M. Kittel, H. Möller (eds.), *Německé menšiny v právních normách 1938–1948*, Praha 2006; M. Kittel, H. Möller, J. Pešek, O. Tůma (eds.), *Deutschsprachige Minderheiten 1945*, München 2006.

Součástí publikací měl být i společný text českých a německých historiků, který by shrnul a interpretoval tematiku poválečných právních norem v jednotlivých zemích. V roce 2004, kdy již byly k dispozici dílčí studie v hrubé podobě, se však ukázalo, že se „pražská“

a „mnichovská“ interpretace výsledků projektu natolik liší, že společné zhodnocení nebude možné. Neuskutečnil se ani návrh Česko-německého diskusního fóra uvést studie dvěma různými texty. Kolegové z Mnichova dali najevo, že „pražský“ úvod do německé verze sborníku odmítají zahrnout.

Česká i německá verze sborníku tak nakonec vyšly jen se stručným „technickým“ úvodem. Mnichovští kolegové pak publikovali svůj úvod ve *Vierteljahreshefte für Zeitgeschichte*, český text vyjde v německé verzi v nejbližším čísle časopisu *Bohemia*, který vydává mnichovské Collegium Carolinum. Prof. Möller a prof. Kittel na nabídku otisknout svou studii v českém překladu v *Soudobých dějinách* nereflaktovali, jejich text uveřejní časopis *Střední Evropa*.

Projekt tak jako součást česko-německého dialogu prokázal, že nemůže být zaměřován s povinností ke konsenzu. Potvrdil to i průběh jinak hojně navštíveného semináře a panelové diskuse, jíž se zúčastnila jak převážná většina autorů studií, tak odborníci z dalších zahraničních a domácích historických pracovišť. K perspektivám problematiky se vyslovili také velvyslanec SRN v ČR Helmut Eifenkämper a jeho předchůdce v úřadu Michael Libal.

Dovětek: těsně před odevzdáním článku do tisku se ukázalo, že v nejnovějším svazku *Bohemia* se „český úvod“ – aniž by o tom byli autoři předem informováni – neobjevil. ■

OLDŘICH TŮMA,
Ústav pro soudobé dějiny AV ČR

Tiskové konference k mezinárodnímu semináři se zúčastnil také bývalý velvyslanec SRN Michael Libal.

SPOLEČNÉ TECHNOLOGICKÉ INICIATIVY – PARTNERSTVÍ VEŘEJNÉHO A SOUKROMÉHO SEKTORU

V rámci 7. RP představila Evropská komise koncept tzv. Joint Technology Initiative (JTI) neboli Společných technologických iniciativ. JTI by měly přispět k efektivnějšímu partnerství veřejného a soukromého sektoru (PPP – Public Private Partnership) v oblasti výzkumu i k naplnění Lisabonské strategie, jejímž cílem nejsou jen 3 % HDP pro výzkum a vývoj, ale i to, aby dvě třetiny prostředků pocházely ze soukromých zdrojů. Mezi další priority JTI patří např. konzistence evropského výzkumu v dané oblasti, podpora rozvoje a propagace klastrů či podpora konkurenceschopnosti.

Společné technologické iniciativy budou mít statut právnických osob. Evropská komise si v článku 171 smlouvy o EU vyhrazuje možnost „zakládat společné podniky nebo jiné struktury potřebné k uskutečnění výzkumných programů, programů technického rozvoje a demonstrací prováděných společenstvím“. Tento článek však dosud využila jen zřídka.

O vzniku JTI se rozhodne na základě řady kritérií, jako jsou například nemožnost dosáhnout cíle pomocí stávajících nástrojů, míra dopadu na konkurenceschopnost a průmysl, přidaná hodnota intervence na evropské úrovni, cíle nebo finanční zdroje.

Jak tedy budou vypadat společné technologické iniciativy a jakým způsobem budou financovány? Evropská komise ponese odpovědnost za příspěvek z veřejných zdrojů, předpokládá se však, že se do JTI zapojí i jednotlivé členské státy. Rozpočet na Společné iniciativy pro období 2007–2013 zatím není jasně stanoven, Komise chce, aby největší část finančních prostředků poskytla soukromá sféra. Rozhodujícím faktorem výběru partnerů se tedy stane finanční kredibilita partnerů, kteří se zaváží k dlouhodobé spolupráci. Jako nezávislé právnické osoby budou moci JTI využívat jakýchkoliv

zdrojů financování na národní i mezinárodní úrovni. Počítá se také se zapojením JTI do programů EUREKA či COST, strukturálních fondů, s využitím finančních nástrojů EIB a EIF či nově vytvořeným RSFF (Risk Sharing Financial Facility).

Evropská komise představila 9. listopadu 2006 Evropské radě tzv. roadmap JTI, jež přesně definuje další kroky, včetně založení šesti společných technologických iniciativ. U připravovaných JTI požaduje Komise detailnější rozbor následujících faktorů, které zdůvodní jejich vytvoření:

- **Selhání trhu:** je nutné přinést pádné argumenty o možném selhání trhu a o tom, proč by měla do věci zasáhnout EU. Selhání trhu se musí týkat jak soukromého, tak veřejného sektoru. Je důležité, aby JTI předložilo jasný návrh, jak bude tuto situaci řešit.
- **Doplňování se:** JTI musí jednoznačně přispět ke zvýšení investic soukromého sektoru do výzkumu v daném oboru;
- **Řízení:** management a celá struktura JTI musí být transparentní, včetně role soukromého a veřejného sektoru a zapojení členských států;

Hlavní náplní společné iniciativy Clean Sky – JTI v oboru letectví a letecké dopravy bude radikální snížení dopadu letecké dopravy na životní prostředí.

FOTO: MARINA HUŽVAROVÁ, ARCHIV AUTORKY

– **Role členských států:** v případě, že jsou členské státy jedním ze zakladatelů JTI, musí být jejich role a podíl na managementu JTI jasně definovány.

Komise ve stejnou dobu vypracovává analýzu ekonomického a sociálního dopadu JTI, aby mohla Radě představit ucelený dokument. Pro schválení JTI bude nutný nejen souhlas Rady, ale i hostitelské země, ve které se bude dané JTI nacházet.

Zatím vše nasvědčuje tomu, že úplně první Iniciativou, která bude zahájena, se stane *ARTEMIS*. Většina významných členů technologické platformy *ARTEMIS*, ze které JTI vychází, a 14 vlád již Iniciativu podpořilo. Založení *JTI ARTEMIS* se předpokládá na jaře 2007, její plnohodnotné fungování pak začátkem roku 2008. Evropa hraje v současné době v technologickém oboru, který *ARTEMIS* pokryje, světový primát, cílem je prvenství udržet. Předpokládá se rozpočet tří miliard eur na sedm let, přičemž více než 50 % by měly pokrýt soukromé zdroje.

Spuštění dalších iniciativ bude záviset na celkové míře jejich připravenosti. Zatím se připravuje jediné JTI v lékařském sektoru – *Inovativní medicína* –, jejímž hlavním cílem bude propojení výzkumu v oblas-

ti nových léčiv a plné využití biotechnologického potenciálu Evropy v medicíně. Spojení veřejných a soukromých aktérů biomedicínského výzkumu přispěje k efektivnějšímu i rychlejšímu vývoji nových léčiv.

Další plánovanou Společnou iniciativou je *Clean Sky* – JTI v oboru letectví a letecké dopravy, jejíž hlavní náplní bude radikální snížení dopadu letecké dopravy na životní prostředí. Do iniciativy se zapojí hlavní aktéři leteckého průmyslu a dopravy, společností Airbus počínaje a Safranem konče, předpokládá se až 12% účast malých a středních podniků.

Přestože u tří výše zmíněných Společných technologických iniciativ pokročily přípravy nejdále, neznamená to ještě, že Evropská komise předloží návrhy na jejich založení jako první. V nejbližších dnech bude celý proces vzniku JTI zahájen tím, že Evropská komise předloží Radě EU první návrhy. A jestli bude letos předložena i čtvrtá Iniciativa, *Nanoelectronics Technology 2020*, ukáží až následující měsíce. ■

TÁŇA PERGLOVÁ,

CZELO – Česká styčná kancelář pro VaV, Brusel, Technologické centrum AV ČR

JE PATENTOVÁ LITERATURA LITERATUROU ODBORNOU? URČITĚ ANO!

Kancelář CZELO se 27. února 2007 v Bruselu zúčastnila informačního dne na téma Patenty a inovace. Kromě zástupců Evropské komise na něm vystoupil i představitel Evropského patentového úřadu Dr. Nigel Clarke.

Cílem přednášek bylo upozornit na patentovou literaturu jako cenný zdroj výzkumné literatury. Podle Dr. Oliviera Eulaertse z Generálního ředitelství Společného výzkumného střediska se až 80 % veškerých technických informací nachází pouze v patentové literatuře. A granty EU až z 20 % dotují výzkum, který již financován byl a výsledky přinesl.

Absence určitého produktu na trhu ještě neznamená, že související výzkum nebyl patentován. Proto je důležité, aby se vědeckí pracovníci naučili s patentovými databázemi pracovat. K tomu mohou pomoci např. internetové stránky www.espacenet.com, které čítají 60 milionů různých patentových dokumentů z celého světa a jsou zdarma přístupné bez jakýchkoliv omezení.

Jak se snaží vylepšit situaci v této otázce Evropská komise? Dr. Denis Dambois z Generálního ředitelství Výzkumu upozornil, že při výběru evaluátorů hraje podstatnou roli jejich celkový přehled o daném oboru, včetně znalosti nejnovějších patentů. Tím je eliminováno riziko opakovaného financování téhož výzkumu.

Všichni přítomní se také shodli na tom, že patentovou literaturu je potřeba řadit mezi výzkumnou a je nutné systematicky motivovat výzkumné pracovníky k tomu, aby ji používali. ■

TÁŇA PERGLOVÁ,

CZELO – Česká styčná kancelář pro VaV, Brusel, Technologické centrum AV ČR

Informace z 29. zasedání Akademické rady AV ČR

Na svém 29. zasedání, které se konalo dne 6. března 2007, projednala Akademická rada tyto nejdůležitější otázky:

Schválila

- směrnici Akademické rady AV ČR – *Zásady přidělování služebních bytů a vybraných ubytovacích jednotek v rámci AV ČR*;
- zprávu Rady programu *Podpora projektů cíleného výzkumu* o posouzení projektů tohoto programu řešených v roce 2006 a přidělení účelových dotací na řešení pokračujících projektů v roce 2007;
- zprávu Rady programu *Informační společnost* o posouzení projektů tohoto programu řešených v roce 2006 a přidělení účelových dotací na řešení pokračujících projektů v roce 2007;
- zprávu Rady programu *Nanotechnologie pro společnost* o posouzení projektů tohoto programu řešených v roce 2006 a přidělení účelových dotací na řešení pokračujících projektů v roce 2007.

Vyslovila souhlas

- s vyhlášením XVIII. kola veřejné soutěže Grantové agentury AV ČR na standardní a juniorské badatelské projekty;
- s příkazem předsedy AV ČR o kontrolní činnosti v AV ČR při hospodaření s veřejnými prostředky;
- s návrhem prof. J. Drahoše, aby předseda AV ČR převzal záštitu nad:

- konferencí *Analytická cytometrie IV*, která se bude konat ve dnech 23.–26. června 2007 v Brně;
- konferencí *Akademie věd v Olomouci*, která se bude konat 3. května 2007 v Olomouci;
- s tím, aby AV ČR byla spolupořadatelem semináře o výzvách vyhlašovaných European Research Council ve společenskovedních a humanitních disciplínách s názvem *Výzkum na hranicích poznání*, který bude 15. května 2007 uspořádán ve spolupráci s CEFRES.

Vzala na vědomí

- zprávu o plnění výzkumných projektů pracovišť AV ČR uzavřených v rámci regionální spolupráce s Pardubickým krajem a Sdružením obcí Orlicko v roce 2006;
- zajištění vnitřního protikorupčního auditu v AV ČR podle usnesení vlády č. 1199/2006;
- informaci o výstavbě Inovačního biologického centra Ústavu experimentální medicíny AV ČR, v. v. i.;
- informaci o změnách ve složení a o činnosti Českých národních komitétů;
- informaci o vývoji struktury účelových prostředků poskytovaných Grantovou agenturou AV ČR.

II. Oblast věd o živé přírodě a chemických věd

6. Sekce biologicko-ekologických věd

Rada Botanického ústavu AV ČR, veřejné výzkumné instituce, vyhlašuje veřejné výběrové řízení na obsazení funkce ředitele/ředitelky pracoviště.

Požadavky:

- vysokoškolské vzdělání příslušného zaměření;
- vědecká nebo vědeckopedagogická hodnost;
- zkušenost s organizační prací v oblasti výzkumu a vývoje;
  - významné výsledky tvůrčí vědecké činnosti;
    - jazykové znalosti;
    - morální bezúhonnost;
- splnění zákonných podmínek podle ustanovení § 17, odst. 4–6 zákona č. 341/2005 Sb., o veřejných výzkumných institucích, v platném znění.

Příhlašky se stručným životopisem, ověřenými kopiemi dokladů o dosažené kvalifikaci, přehledem dosavadní praxe a seznamem hlavních vědeckých prací zasílejte písemně nejpozději do **9. května 2007** na adresu:

Botanický ústav AV ČR, v. v. i., tajemník Rady pracoviště M. Doksanská, Zámek 1, 252 43 Průhonice.
Obálku označte nápisem *Výběrové řízení – ředitel*.

Předpokládá se, že při osobním pohovoru přednesete též svoji představu o funkci, o niž se ucházíte, a o záměrech, které byste v ní chtěl/a realizovat.

Informace z 221. zasedání Rady pro výzkum a vývoj 9. března 2007

ZÁVAŽNÉ PROJEDNÁVANÉ BODY A ZÁVĚRY ZE ZASEDÁNÍ

Zajištění činnosti Rady a stěhování jejího sekretariátu na MŠMT k 31. 3. 2007

Sekretariát Rady pro výzkum a vývoj v počtu 14 pracovníků bude přesunut z MŠMT ČR na Úřad vlády ČR.

Příprava státního rozpočtu VaV na rok 2008 s výhledem na roky 2009 a 2010

Rada pro výzkum a vývoj navrhla postup řešení požadavků resortů (správců rozpočtových kapitol, z nichž je podporován výzkum a vývoj z veřejných prostředků) na výdaje státního rozpočtu VaV na rok 2008–2010. Uložila do zápisu jednání s resorty zpracovat bod, ve kterém upozorní resorty na stav čerpání výdajů státního rozpočtu VaV 2007 podle údajů IS VaV předaných k 28. 2. 2007 a požádá je o vysvětlení rozdílů.

Vyjádření Bioetické komise RVV k potřebnosti dalších právních úprav problematiky VLEKB

Zákonem č. 227/2006 Sb., o výzkumu na lidských embryonálních kmenových buňkách a souvisejících činnostech a o změně některých souvisejících zákonů, je do trestního zákona vložen nový § 209 b Nedovolené nakládání s lidským embryem a lidským genomem. V tomto paragrafu v odstavci (1) písmeno e) je za nedovolené označeno jednání osoby, která „přenesla lidský genom do buněk jiného živočišného druhu a naopak“.

RVV na návrh Bioetické komise RVV požádala MŠMT jako autora zákona č. 227/2006 Sb., aby urychleně připravilo novelu tohoto zákona, kde bude vypuštěn z § 209 b odstavec (1) písmeno e).

Návrh stanoviska RVV k výzkumu na lidských embryonálních kmenových buňkách (VLEKB)

Rada schválila odborné stanovisko Rady k žádosti Ústavu experimentální medicíny AV ČR, v. v. i., o povolení VLEKB, ve kterém doporučuje MŠMT udělit povolení k výzkumu na lidských kmenových embryonálních buňkách uvedenému žadateli.

Souhrnné výsledky hodnocení ukončených programů VaV v roce 2005

Podle plánu legislativních, nelegislativních a ostatních úkolů RVV v roce 2007 měl být tento materiál v březnu tohoto roku předložen vládě. Vzhledem k odlišným údajům o výsledcích uváděných ze strany poskytovatelů, které nekorespondují s údaji evidovanými v Informačním systému výzkumu a vývoje, souhlasila Rada s žádostí o odklad termínu na květen 2007 (materiál bude přepracován a projednán se zainteresovanými resorty).

Návrh projektu přípravy *Analýzy VaV 2007*

Rada schválila návrh projektu přípravy *Analýzy stavu výzkumu, vývoje a inovací v ČR a jejich srovnání se zahraničím v roce 2007*, včetně složení pracovní skupiny pro přípravu *Analýzy*.

Zástupci Rady pro výběr kandidátů do oborových komisí GA ČR

Rada jmenovala do pracovních skupin pro výběr kandidátů na členství v oborových komisích GA ČR pro rok 2007 své následující zástupce: pro technické vědy: Ing. J. Doležala a Ing. M. Holla, pro přírodní vědy: prof. J. Málka a Ing. V. Nekvasila, pro lékařské vědy: doc. V. Viklického a prof. J. Zrzavého, pro společenské vědy: doc. T. Cahlíka a PhDr. M. Kopicovou, pro zemědělské vědy: Ing. M. Janečka a dr. P. Vlasáka.

Fyzikální ústav AV ČR, v. v. i., přijme

vedoucí/ho Správního útvaru (finance, účtárna, zásobování, personální a technické služby).

Nabídky zasílejte na adresu: **Fyzikální ústav AV ČR, v. v. i., osobní oddělení,**
182 21 Praha 8, Na Slovance 1999/2.

SCIENTOMETRIE V HODNOCENÍ VĚDECKÉ PRÁCE

Současný rozvoj výpočetní techniky nám umožňuje zpracovávat stále větší množství dat a získávat z nich nejrůznější informace. Každodenně se tak setkáváme s nejrůznějšími statistikami. Pokud se s nimi nakládá rozumně, mohou být velmi prospěšné, avšak vyvozování závěrů ze statistických dat bez dostatečné analýzy jejich vypovídajících schopností může být velmi zavádějící a ve svých důsledcích i nebezpečné.

Typickým příkladem využití statistik je celosvětová snaha změřit účinnost vědecké a výzkumné práce tak, aby se neplytvalo finančními prostředky. Ve snaze o maximální objektivitu byl vytvořen systém ukazatelů, který mimo jiné zahrnuje impaktní faktor, medián oboru a citační index. Ty vypovídají o tom, jak intenzivně a v jak kvalitních časopisech vědec publikuje, jak často je citován, popřípadě kolik citací připadá v průměru na jednu jeho publikovanou práci. Na tomto základě se pak měří jeho takzvaný vědecký výkon a návazně výkon celého vědeckého týmu, univerzity či ústavu nebo – dokonce – celého státu. Ukazatele poskytují pro všechny, kdo jsou zodpovědní za účelné vynakládání finančních prostředků na vědu, cenné informace; posuzovatelé by si však měli být vědomi toho, že s údaji je třeba zacházet s maximální opatrností. V mnoha vědních oborech se skutečná účinnost nedá měřit v krátkodobých horizontech a stejně tak nelze spolehlivě zabezpečit, aby se množství investovaných peněz odrazilo v adekvátních výsledcích. Investice do vědy a výzkumu vždycky byla, je a bude riskantní.

Fundamentalistické prosazování scientometrického systému hodnocení vědy a výzkumu má řadu negativních důsledků. Dnes jsme svědky toho, že vědeckí pracovníci někdy publikují výsledky své práce ne proto, že chtějí odborné veřejnosti něco nového sdělit, ale aby získali patřičný počet bodů. Pokud autor dospěje k výsledku, logicky se jej snaží „prodat“ za co největší počet bodů a místo jedné publikace výsledek opublikuje vícekrát. Aby se nedopustil plagiátorství své vlastní práce, zveřejní výsledek po částech, což potenciálním čtenářům ztěžuje orientaci. Celkově jsme svědky rychlého nárůstu vědeckých prací, které nikdo nečte a ani nemá čas je podrobně recenzovat.

Vedle výhod, jež nám scientometrie přináší a které spočívají v tom, že na jejím základě je možné „odfiltrovat“ pracovníky a pracoviště, kteří evidentně nic neprodukují, je třeba vidět i výše uvedená úskalí. Snad nejhorší je bodovací tabulka, v níž jsou vědci či jejich týmy seřazeni do lineárního pořadí podle počtu získaných bodů a na základě tohoto pořadí se roz-

hodne, kdo je lepší a kdo je horší. Bylo by zajímavé zjistit, jak by si v současném systému hodnocení vědecké výkonnosti vedl například Kurt Gödel, jenž publikoval poměrně málo prací, ty však podstatně ovlivnily celou matematiku dvacátého století.

Scientometrické hodnocení je pouze jednou složkou komplexního pohledu na vědeckou výkonnost a v různých oborech může mít různou váhu i vypovídající schopnost. Vždy však musí být důsledně konfrontováno s názorem obecně uznávaných „autorit“. Co se týká výhledu do budoucnosti, jsem spíše skeptik, a to z následujících důvodů:

1. Pro poskytovatele finančních prostředků je pohodlné zdůvodnit rozhodnutí „objektivními“ scientometrickými údaji, které se navíc užívají celosvětově.

2. Pro mnoho lidí působících ve vědě je pohodlnější soustředit se na sbírání bodů než na výzkum samotný.

3. Pro mnoho vedoucích vědeckých pracovníků je kvantifikované hodnocení vítaným nástrojem řízení. Z vlastní zkušenosti vím, jak těžké a nepříjemné je svému podřízenému sdělit, že s jeho prací nejsem spokojen. Mnohem snazší je říci, že „to“ vyplývá z objektivních kritérií.

4. Řada výkonných vědců (zejména z oborů, kde scientometrie skutečně poskytuje poměrně přesné informace o vědecké zdatnosti) bohužel prosazuje její plošné užívání, a to i v oborech, kde je její vypovídající hodnota přinejmenším pochybná.

Na závěr bych rád uvedl přirovnání k fotbalu. Legendárního Franze Beckenbauera jistě nebude počet zápasů na jeden vstřelený gól řadit na přední místa fotbalových statistik. Přesto si vysloužil přezdívku „Kaiser Franz“. Když byl v akci, divák mohl sledovat fotbalovou krásu a umění. Jsem přesvědčen, že vedle scientometrických údajů, které o současné vědě hodně vypovídají, je třeba vzít velmi vážně v potaz také skutečnost, že podstatný vliv na vývoj vědy mají lidé, kteří „tvorí hru“, ale možná nejsou na předních místech scientometrických statistik. ■

PAVEL DRÁBEK,
člen Učené společnosti

FOTO: ARCHIV AUTORA

OTTO JÍROVEC

(1907–1972)

Počátkem tohoto roku jsme si připomněli dvě výročí zakladatele moderní československé humánní parazitologie, vynikajícího badatele a zároveň skromného a laskavého člověka, Otto Jírovce – v lednu uplynulo sto let od jeho narození a v březnu čtvrt století ode dne, kdy zemřel.

v našem mírném pásmu, ale i v tropických oblastech. Jedním z jeho nejvýznamnějších objevů bylo odhalení původce intersticiální pneumonie kojenců *Pneumocystis carinii*, který učinil společně s plzeňským patologem doc. M. Vaňkem. Právě za tento objev získal v roce 1953 Státní cenu. V současnosti nese *Pneumocystis* působící těžké onemocnění nové jméno – připomínající Otto Jírovce – *Pneumocystis jiroveci*. Význam a výskyt tohoto parazita bohužel narostl v souvislosti s onemocněním AIDS. Původní pojmenování cizopasníka po Italovi Antoniu Carini (1872–1950) zůstává vyhrazeno jenom pro *Pneumocystis* vyskytující se u kryš. Symbolicky se tak potvrzuje skutečně mezinárodní dopad výzkumu Otto Jírovce, který takto není zapomenut ani řadu let po své smrti. Z dobových ocenění stojí jistě za zmínku čestné doktoráty Lékařské fakulty Humboldtovy univerzity v Berlíně a Přírodovědecké fakulty univerzity v Clermont-Ferrand.

Za svůj život uveřejnil Jírovec téměř 280 odborných článků. Zároveň měl dar šířit své poznatky i mimo prostředí zasvěcených odborníků, v jeho bibliografii tak nalezneme i řadu popularizačních prací. Z knižních děl stojí za zmínku *Zoologická technika* (1942), která se dočkala několika vydání, podobně úspěšná *Parazitologie pro lékaře* (1948) nebo i *Parazitologie pro zvěrolékaře* (1948). V roce 1953 se významnou měrou autorsky podílel na *Protozoologii*, jako příklad jeho popularizační činnosti uvedme knihu *Paraziti člověka* (1937), kterou napsal se svou ženou.

Otto Jírovec žil v nelehké době, jako člověk však dokázal obstát se ctí. V roce 1952 do životopisu uvedl: „*Politickou činnost jsem nepěstoval ani za I. republiky, ani za protektorátu, ani za nynější republiky.*“ Na rozdíl od některých jiných to nepotřeboval – hovořily za něho výsledky vědecké práce. ■

MARTIN FRANČ,
Masarykův ústav – Archiv AV ČR

FOTO: ARCHIV MÚ AV ČR

Pražský rodák Otto Jírovec ukončil studia na Přírodovědecké fakultě Univerzity Karlovy v Praze roku 1929 a počátkem třicátých let na fakultě působil jako nehonorovaný asistent. Ještě před vypuknutím druhé světové války se habilitoval v oboru všeobecné zoologie a parazitologie na základě své práce k problematice mikrosporidií. Během války pracoval jako vedoucí laboratoře parazitologie ve Státním zdravotním ústavu, po osvobození se na fakultu vrátil, v roce 1948 byl jmenován mimořádným profesorem Univerzity Karlovy v Praze.

V letech 1949–1952 vedl katedru zoologie, později řídil na UK zoologický ústav. Pamětníci vzpomínají, že i v době stalinismu dokázal na katedře vytvořit oázu demokracie, která se stala pověstnou exkurzemi, jež utužovaly „kolektivního ducha“. Díky svému charizmatu a odbornými znalostem Otto Jírovec vychoval řadu následovníků, bez nadsázky můžeme hovořit o české parazitologické škole.

Působil ve významných českých vědeckých společnostech, mezi něž patřila například Královská česká společnost nauk, Masarykova akademie Práce nebo Čs. národní rada badatelská, brzo se zapojil i do činnosti ČSAV. Již v roce 1952 se stal členem-korespondentem ČSAV a roku 1955 byl zvolen akademikem. V letech 1954–1961 vedl v rámci ČSAV Protozoologickou laboratoř a v letech 1954–1965 časopis *Československá parazitologie*. Mezi roky 1952–1959 zastával post sekretáře biologické sekce ČSAV, v letech 1960 a 1961 jí dokonce předsedal. V roce 1964 také stál u založení Protozoologické sekce České parazitologické společnosti, k jejímž hlavním aktivitám v současnosti patří i pořádání pravidelných *Jírovcových protozoologických dnů*.

Ve své odborné práci se Jírovec soustředil zejména na studium parazitických prvoků a jimi způsobená onemocnění. Nezajímal se přitom jen o situaci

FOTO: DOROTHEA BYLICA, ARCHIV SSC

HRABALIANA REDIVIVA

„S tak syntetickým pohledem na Hrabalovu tvorbu na profesionální úrovni a za mezinárodní účasti se setkáváme poprvé,“ uvádí v publikaci jeden z editorů, Milan Jankovič z Ústavu pro českou literaturu AV ČR. ■

srd

Sborník představili Jiří Pelán z Karlovy univerzity (vpravo) a editor Josef Zumr z Filosofického ústavu AV ČR. Italská bohemistka Annalisa Cosentinová z univerzity v Udine pohovořila o velkém uznání i popularitě Bohumila Hrabala v Itálii.

Deset let uplynulo od smrti jednoho z nejvýznamnějších českých spisovatelů 20. století Bohumila Hrabala, jehož tvorbu si letos připomnělo i nakladatelství Filosofia, vydáním publikace *Hrabaliana rediviva*. Křest publikace v komorních prostorách Golem-klubu Filosofického ústavu provázela přátelská atmosféra naplněná duchem tohoto výjimečného umělce. *Hrabaliana rediviva*, česká verze sborníku příspěvků z mezinárodního mezioborového symposia v Udine v Itálii, přináší zcela nový a inspirující pohled na Hrabalovu tvorbu. Odborníci v něm rozebírají jeho dílo z hlediska literárněvědného, jazykového a estetického, filozofického či psychoanalytického a zaměřují se i na divadlo a film.

FOTO: GABRIELA ŠTEFÁNKOVÁ, ARCHIV SSC

OD JIŠUVU K IZRAELI

Guriona (1886–1973), jednoho z předních aktivistů, vůdce izraelského národa během arabsko-izraelské války v roce 1948 a pozdějšího prvního ministerského předsedy státu Izrael, a ideologii a vztahu tohoto hnutí ke kulturně-historickému židovskému dědictví. Druhá polovina mapuje další výrazný ideologický a myšlenkový proud, revizionismus, jehož hlavním představitelem byl Vladimír Z. Žabotinskij a vyznávali jej zejména východoevropští přistěhovalci.

Pochopit situaci před rokem 1948 je důležité také proto, že izraelský stát organizačně i ideologicky na strukturu *jišuvu* navázal a de facto až do roku 1967 využíval politických i společenských vazeb meziválečných.

Knihy, jejíž jednotlivé kapitoly již byly publikovány v mezinárodních recenzovaných časopisech, předkládá řadu u nás dosud nezveřejněných informací a zároveň nový pohled na mnoho otázek. ■

Zatímco valná část české knižní produkce se vztahem k izraelskému státu je zaměřena na současnost, Jan Zouplna soustředil naopak svou pozornost na jeho počátky během britské mandátní správy (1920–1948).

Kniha s podtitulem *Formování izraelských mocenských elit 1919–1949* mladého badatele Jana Zouplny z Orientálního ústavu AV ČR není příliš výpravnou publikací, o to podrobněji však mapuje hnutí, ideologie a hlavní společensko-politické směry židovské komunity v období, které bezprostředně předcházelo vytvoření samostatného státu Židů. Termín *jišuv*, jenž před rokem 1948 označoval obyvatele židovské národnosti na území Britské Palestiny, se zde stává synonymem pro historické období.

První část knihy je věnována zejména sionistickému dělnickému hnutí a meziválečné činnosti Davida Ben

Lok

SAYING IT . . . ON PAPER (14)

Light the torches, sharpen the axes, bring the ropes; whiches abound. Years ago, Karel Kalinsky told us about witches and witch-hunting in Hammer for the Witches, but he never prepared us for whiches. That's our job today.

Patricia T. O'Conner's delightful book, *Woe is I*, helps us get started. Select one of these two sentences: "Nobody likes a dog *that* bites." or "Nobody likes a dog *which* bites." "If they both sound right," she says, "you've been spooked by *whiches*." This problem haunts native and foreign speakers alike, but since "which" appears frequently in Czech, and often incorrectly, it's worth lighting our torches so we can see the problem more clearly. By the way, the first sentence, the one with "*that* bites," was correct.

I'll avoid the typical gobbledygook of grammar by using O'Conner's simple explanation. To determine if a clause should start with *that* or *which*, I must consider the first of two rules: "If I can drop the clause and not lose the point of the sentence, use *which*. If I can't, use *that*." Then, when I have decided, I must remember that "a *which* clause goes inside commas. A *that* clause doesn't."

Let's test the distinction between *that* and *which*.

Honza's *Octavia*, which has a broken window, won the race.

The car *that* won the race was Honza's *Octavia*.

The point of both sentences is that Honza's *Octavia* won. In the first sentence, the *which* clause (*which* has a broken window) adds extra information, but the information is not necessary to the sentence and can be cut. In the second sentence, the *that* clause (*that* won the race) **defines** the car, and since it defines the subject of the sentence (car), it is necessary and cannot be cut.

Let's test it again:

The river *that* runs through New Orleans is called the Mississippi.

The Mississippi River, *which* runs through New Orleans, has inspired great writing.

In the first sentence, the *that* clause (*that* runs through New Orleans) **defines** the subject (river) and cannot be cut from the sentence, and no commas interrupt our reading. In the second sentence, the *which* clause (*which* runs through New Orleans) adds information, but since no relationship exists between the river running through the city and inspiring great writing, the *which* clause is a mere parenthetical remark, and can be cut from the sentence; the commas help the reader know the clause is sentence fat.

This lesson may be hard to swallow, and for understandable reasons. Many people use *which* where

they should use *that*. We often read it; we hear it everyday. I hear it several times in every class I teach.

Which is an essential word in the Czech language. It gets translated directly into English without the speakers noticing the effect it has – in my case, shivers running up my spine, tears running down my cheeks. Native speakers must think nothing is wrong; *which* sounds professorial and dignified, even eloquent. O'Conner thinks some folks might consider "*which* more refined or elegant than *that*. Not so!" she adds. I certainly agree, as do most teachers of English. Note, I said "most."

I recently found a grammar text that raised the white flag of surrender. The author, who will remain anonymous, said *which* could replace *that* as long as no commas were used. He must have felt defeated by people who ignored his advice, so he hoisted the flag **Idiom Rules**. After all, he might have said, what good are rules when people do not follow them? To him, "The car *which* won the race was Honza's *Octavia*" would have been correct.

Which and *that* are signal words; by that, I mean they signal the kind of remark to follow. *Which* signals an unessential, parenthetical remark, "*which* won the race" – *that* signals an essential, defining remark, "*that* won the race." Speakers and writers can interchange them with no pain; only their listeners and readers suffer. Communication is difficult enough without permitting corrupting influences to confuse already complicated situations. I support the rule of idiom over restrictive and unnecessary rules, such as "never end a sentence with a preposition," or "death to those who split an infinitive." But allowing *which*, a word that signals a parenthetical remark to replace *that*, a word that signals a defining and clarify remark is not the rule of idiom. The flag should have read **Idiocy Rules**.

A student of mine became trapped between habit and rule. She said, "There are things that which I have not told you." I suggested she drop both words from the sentence: "There are things I haven't told you." And there are things I haven't told *you*, but I think you've heard enough about *whiches*; any more would interfere with your sleep. ■

RICHARD HAAS,
Oddělení studia jazyků ÚJČ AV ČR

POJĎME SI HRÁT aneb COMENIUS

Výstava *Orbis pictus*, otevřená v někdejší chrámovém prostoru Českého muzea hudby v Praze od 14. března, je vizí manželů Waldových a dalších deseti „snivců“ v čele s výtvarníkem **Petrem Niklem**, je snem několika chytrých hravých lidí, kteří měli překvapivý nápad:

učinit cílem svého projektu šíření myšlenkového odkazu Jana Amose Komenského v České republice i v zahraničí. Inspiroval je Komenského Labyrint světa a ráj srdce, jedna z kapitol jeho Obecné porady o nápravě věcí lidských – Pampaedia dala název celému projektu zahrnujícímu i vydávání Comeniových knih.

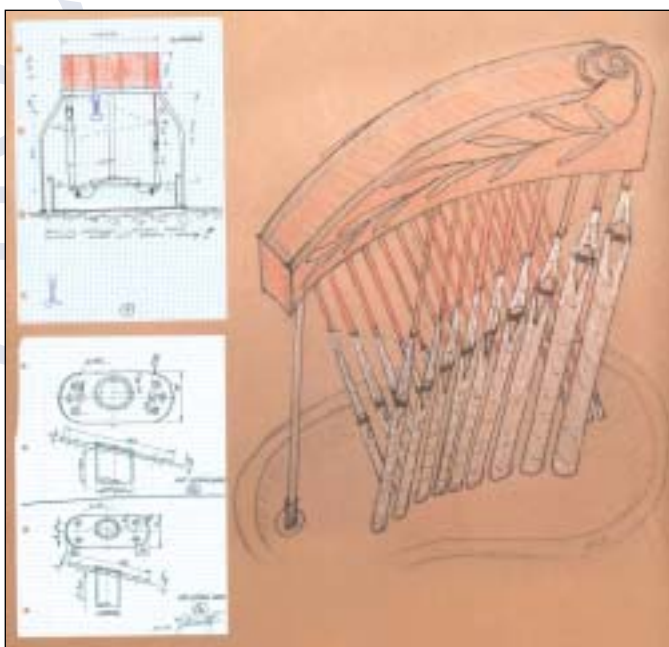
Bublající varhany, hudební nástroj propojený s vodní hladinou (nákras), Václav Smolka

Pojďme si hrát! říkají tvůrci podivuhodné zahrady plné pohádkových objektů, zvuků a světelných efektů. Přijmout jejich pozvání znamená vstoupit do světa radosti z nečekaného, do rozeznění možná spící, možná jen dřímající tvůrčí fantazie, která je vložena jako příslib štěstí do srdce každého z nás. Hrou k poznání, které přichází zevnitř, je prožitkem, otevřením pramínku touhy vytvořit a darovat ostatním, co jsme objevili – tak cítil výuku před čtyřmi sty lety Comenius, Jan Amos Komenský.

Uvést ho na tržiště – či jeviště – dnešního světa chtějí jeho obhájci a hraví objevitelé procházkou rozlehlého muzikária, kde je možno zahrát si v bělostném nafukovacím srdci před imaginativní krajinou na tříoktávové bublající Vodní varhany, jinde nechat rozeznít Orloj snivců, o něco dál nahlédnout do Periskopických tunelů či objevit, co tají obří Oko, zatímco o kus dál Hrací válec dovolí rozeznít melodii i nahlížet do útrob ježatého přístroje, dokud nepřiláká poutníka, jímž jsme se stali, Fontána libosti a kinetické Rostliny ho nesvedou ke hře dřív, než objeví Obří kaleidoskop...

K rozhodnutí uspořádat hudebně-světelnou výstavu a začít vydávat Komenského dílo autoři námětu a scénáře výstavy Jiří a Radana Waldovi říkají: „Možná, že je pravý čas zamyslet se nad obsahem rozsáhlého Komenského díla, s obdivem si připomenout jeho heroický zápas a uvědomit si, že jeho odkaz si zaslouží, aby se v něm pokračovalo, i když změněným způsobem. Rozhodně se nevracíme k něčemu, co je přežitě. Už jen proto, že Komenského myšlenky se tehdy vlastně nevžily. Nemohou být dnes tedy ani přežitě...“

Kde se tu uprostřed zvukového vlnobití ukrývá Komenský? Možná nás napadne využít jeden z vystavovaných komunikačních zvukovodů a zavolat na pomoc – pojďme si hrát! – někoho ze světa vědění. Pak už zbývá jen krůček k setkání s mužem vědy, který na cestě labyrintem světa do ráje srdce věnoval život ukázněné hře myslí, Komenským se zabýval a svolil k rozhovoru: spisovatel, spoluautor ekume-

KRESBA: ORBIS PICTUS, PAMPAEDIA

nického překladu *Bible*, profesor Evangelické teologické fakulty UK a první vedoucí Centra biblických studií AV ČR a UK **Jan Heller**.

Pane profesore, kým je pro Vás Jan Amos Komenský?

Komenského mám rád, dodnes mě oslovuje a nejvíc jeho modlitby třeba na konci *Labyrintu* či v *Jednom potřebném*. Podobně jako u Augustina a některých dalších křesťanských myslitelů se mu jeho text jako by samovolně proměňuje v modlitbu. To je vzácné. Myslím, že o to jde: žít svůj život i své pomíjení před Boží tváří. Pak se vnitřní lidská prázdnota mění v čas naplněný a radostný.

Když jsem Vás požádala o rozhovor, napadlo Vás hned: Všecko volně ať plyne, buď násilí vzdáleno věcem... Komenský je ukázněná spontaneita... tu měla gotika... – Ukázněná spontaneita je vlastně Dokonalost, k níž bychom měli spět všichni. Vzácnost, kterou – podle Vás – Komenský vlastnil?

Komenského heslo „Omnia sponte fluent, absit violentia rebus – Vše ať volně plyne, násilí ať je vzdáleno všem věcem“ je opravdu výstižná zkratka celého jeho díla. Mnozí lidé, i někteří komeniologové, si neuvědomují, že to heslo a ovšem Komenský sám má biblické kořeny. Když čtete evangelia, uvědomíte si, že Ježíšovou metodou bylo vždycky zevnitř ven, tedy postup vyznavače, který vyřizuje to, co probouzí a obnovuje lidské svědomí. Opakem je postup zvenku dovnitř, tedy donucovací, který chce něco v lidech a mezi lidmi vynutit nátlakem zvenčí. Jenže tlak budí protitlak, nárok probouzí odpor a útlak vede posléze ke vzpouře. A tak násilí pokračuje. To není tam, kde člověk vede láska čili Duch svatý. Pak druhé netiskne a nic jim nebere, ale naopak jim dává sebe sama, své síly, svůj čas, svou trpělivost. To vše vidíme u Ježíše. Komenský v tom byl dobře vyučen. Však žil ve zlé době, v třicetileté válce, kdy násilí všude kvetlo a Komenského život byl jedno velké trápení.

Iste hebraista, celý život jste se zabýval knihami Starého zákona Písma Svatého. V čem mohl být Komenský podobný prorokům té dávné doby Izraele, kteří vyvolený národ stále napomínali i povzbuzovali – a v čem byl někým jiným?

Jiná byla především doba, politické i společenské vztahy. Ale vnitřně byl Komenský biblickým prorokům blízko. Jeho víra i celý životní postoj rostl z biblického poselství. Budu konkrétní: zmíněné Komenského heslo, to slůvko „sponte“, „samovolně“, najdeme v Ježíšově podobenství o zrně samočinně rostoucím. Přesně vzato, ono neroste sa-

OBJEKT A KRESBA: ORBIS PICTUS, PAMPAEDIA

Kalimba, hudební nástroj fungující na principu afrických kalimb se zabudovanými strunami a činelem, Milan Cais

močinně, mechanicky, ale skrytou mocí Boží, bez lidského příspěví a působení, řecky *automaté* (Mk. 4,26-29). To odpovídá hebrejskému výrazu *safiach* = samovolně, tedy bez péče rolníka (viz Lv 25, 5.11; 2Kr 19,29; Iz 37, 30). Takový samovolný růst, působený zevnitř skrytým Božím požehnáním, překračuje klatbu země (Gn 3, 17-19), a tak je obrazem nového věku, ráje, Božího království, světa bez násilí, který vyhlíželi už proroci a který spojuje křesťanský pohled s druhým příchodem Kristovým. To je ona „ukázněná spontaneita“, zmíněná ve Vaší otázce. To, co tu vykládám, už jsem kdysi napsal ve sborníku *Sedm statí o Komenském* (Kalich, Praha 1971), ze svého vztahu k němu se také vyznávám ve své autobiografii *Podvečerní děkování* (Vyšehrad, Praha 2005).

Komenský bývá nazýván mužem naděje, mužem touhy. Jistě jím byl. A zdá se, že tvůrci výstavy Orbis pictus se k němu dnes obracejí s očekáváním, že jeho poselství osloví dnešní svět. Je to zákon, že se „doba vrací“, že co bylo zapomenuto v určitou chvíli znovu vypluje na povrch?

← **Potěšení a radost ze hry, z úderu, z odpovědi nástroje, údiv ze setkání s neznámým tvarem, úžas nad tím, jak se rozezná kov, dřevo, sklo, prostor výstavy...**

Skryté motto výstavy „škola hrou“ je určeno dětem stejně jako dospělým, kteří se tu někdy dají do hry dřív než jejich ratolesti...

VŠECHNA FOTA: DOROTHEA BYLICA, ARCHIV SSC

Ano, myslím, že nám v lecčems může být Komenský i dnes inspirací. Některé situace se v dějinách vracejí, jsou tu pozoruhodné analogie. Komenský nemohl žít ve své těžké době z toho, co bylo kolem něho, a jen částečně žil z toho, co předcháze-lo, totiž z dědictví staré Jednoty bratrské. Žil nadějí, jako proroci, o nichž jste se zmínila v předchozí otáz-ce. Jako proroci vyhlížel nové Boží skutky, Boží po-moc. V tom se lišil a liší dodnes od těch pedagogů, kteří si myslí, že lidi lze předělat jen lidskou výcho-vou. Snad je lze někdy poněkud usměrnit. I to je cen-né. Ale je třeba změny srdce. Komenský byl přede-vším teolog, tak to dobře věděl. Ovšem nebyl lenoch, který všechno hodí na Pána Boha a sám už si jen od-počívá. Věděl dobře, že pro nás všechny platí Ježí-šovo slovo: „Připravujte cestu Páně!“ A to je citát i z Izaiáše (Mat. 3,3; Iz. 40,3). Celá Komenského pe-dagogika je v hlubokém smyslu vlastně připravování cesty Páně. Jejím základem byla Komenského escha-tologie, nikoli představa, že lze lidské nitro libovolně formovat, jen když víme, jak na to.

Naznačím ještě pohledem do historie, v čem je podle mého přesvědčení zvláštní aktuálnost Ko-menského. Vzpomínám na jednu pozoruhodnou přednášku Radima Palouše, velkého znalce Komen-ského, z devadesátých let. Vykládal, jak v 17. stole-tí byly před Evropou dvě cesty: tu mechanizující a zpředmětňující představoval Descartes, druhou, personalistickou, Komenský. Evropská civilizace se vydala cestou Descartovou a z Božích tvorů se staly – řečeno ovšem hrubou zkratkou – jakési přírodní stroje. A odtud další zpředmětňování všeho živého, teprve personalistická filozofie ve 20. století znovu objevila jako základ vztahy, nikoli předměty. Vzpomínám samozřejmě i na Buberovo dělení světa na

sféru „Já-Ty“ a na sféru „Já-Ono“. O tom jsem se studentům na fakultě mnoho navykládal. V tom se tedy Komenského hledisko nějak vrací, ale zatím, žel, jen jako postoj nevelké skupiny elit.

Komenský se stal biskupem Jednoty bratrské, která byla zvláštním duchovním květem v reformačním pro-storu Čech a Moravy 15. a první poloviny 16. století. Co bylo v kontextu doby jejím vyznáním?

Souhlasím s těmi, kdo považují starou Jednotu za zvláště vzácný květ reformace. Asi před sto lety, v době, kdy v evangelické teologii vládl liberalis-mus, si někteří odborníci chválili Jednotu prý za její „praktičnost“, za to, že neuvízla v teologických spe-kulacích, jako prý se to stalo reformaci světové. To je zkreslený pohled. Jednota nebyla sbor šikovných praktiků, naopak, když vzpomeneme na Jana Blaho-slava a jeho polemiku proti misomusům – nepřá-te-lům vzdělání – na to, že v 16. století právě Jednota byla i v čele tehdejšího kulturního života od hudby po literaturu, od tisků po promyšlenou církevní or-ganizaci, ukazuje se, že tam bylo vše i na teoreticky vysoké úrovni. Ve srovnání s ostatními evangelický-mi církvemi tehdejší doby měla několik předností: namísto důrazu na konfese zdůrazňovala Písmo; v eklesiologii to byla soustavná péče pastorační – sbor nebyl sejití posluchačů, ale jedna rodina, kde se všichni znali a podpírali se; konečně do třetice, a to sám považuji za nejdůležitější, měla Jednota mno-hem hlouběji než ostatní promyšlenou otázku násilí a nenásilí. Kořeny jsou v Chelčickém a přes něj dále až k Husovi a Matěji z Janova. I ti se vyrovnávali s otázkou násilí a křesťana mnohem hlouběji než je-jich současníci. Dnes znovu vidíme, že otázka násilí, která je ovšem rubem otázky po svobodě, nejen hýbe, nýbrž přímo cloumá světem. Jako by Ghandí, Martin Luther King a další lidé jejich ražby byli čle-ny Jednoty, aniž jimi byli formálně. I někteří dnešní představitelé Jednoty jsou moji blízcí přátelé. Od těch, kteří jsou staré Jednotě opravdu blízcí, čekám i pro budoucnost dobré věci.

Přednášel jste na Evangelické teologické fakultě o moudrosti čínské knihy Tao, připravil jste cyklus vý-kladů o mezopotamském Eposu o Gilgamešovi, sdělu-jícím moudrost jiným, básnivým způsobem. Moudrost Jana Amose Komenského není o nic méně podivuhod-ná... Je moudrost darem nejen tomu, kdo ji obdržel, ale všem okolo, darem světu?

Vedle Starého zákona jsem na fakultě řadu let učil i religionistiku, vědu o náboženstvích. A tehdy jsem se věnoval dost i taoismu. Nebylo to náhodou. Pro-bíraly se – samozřejmě stručně – všechny význam-nější mimokřesťanské systémy. A tu se ukázalo, že je to právě taoismus, který se vyrovnává s otázkou

Imaginativní krajina v nafukovacím Srdci, které je středem výstavy.

násilí a nenásilí nejloubeji. Jako by Lao-c' byl nějaký vzdálený bratránek Chelčického a Komenského. Samozřejmě metafyzika taoismu je jiná, patří mezi non-personální, karmánové systémy, které osobního Boha nahrazují všejsoucнем. Ale v etice jsou tu pozoruhodné obdoby s křesťanstvím, zvláště odmítání násilí. Lao-c' říká: „Wu-wej“ = nezasahování – totiž do vnitřního samovolného běhu věci neseného Taem. Napsal jsem o tom několik článků, jeden je přetištěn v mé knize *Pozdní sklizeň* (Advent-Orion, Praha 2000).

S Gilgamešem je to jinak. To je destilát celého staroorientálního bájesloví, které spojuje dvě základní životní polohy, totiž putování a bojování. Podobně jako Homér a Vergilius, Dante a Ariosto. Nám dnes epos o Gilgamešovi ovšem nezrcadlí světy božské, ale hlubiny lidského nitra, existenciální úzkost ze smrti, strach z marnosti a pomíjení, ale také snahu zanechat po sobě něco, co přetrvává věky – urucké hradby, vnitřně jakoby sestříčky pyramid.

Tato úzkost bytí trvá – v člověku minulosti i přítomnosti. To vše má dnes český čtenář po ruce: velmi přesný a důkladný překlad eposu s vědeckým aparátem J. Proseckého, B. Hrušky a M. Rychtaříka *Epos o Gilgamešovi* (Lidové noviny, Praha 2003) a dále pozoruhodnou, obsáhlou a existenciální interpretaci Gilgameše v knize M. Balabána a V. Tydlitátové *Gilgameš, mytické drama o hledání věčného života* (Vyšehrad, Praha 2002). Takže náš duchovní stůl je prostřený, leží na něm Komenský, Tao-t-ťing, Gilgameš a další. Jen je třeba nebýt líný a pustit se do nich.

V samém závěru se ještě vrátím k otázce: Moudrost? Jistě je moudrost zároveň (jak říká Martin Buber) darem shůry a zároveň ovocem velkého vnitřního zápasu a sebeodevzdávání. Dnes mám za to, že je předně třeba překročit zajetí pouhé mechanické kauzality, základny všeho zpředměťování a cesty do ne-svobody, a od počátku už myslet také na konec, tedy i finálně. Staří Římané říkali: „Quidquid agis, prudenter aga et respice finem – Cokoli děláš, dělej prozřetelně a s ohledem na konec!“ To znamená: zůstat s Komenským u toho, který sám je naše Alfa i Omega, počátek i konec.

Jaká síla tvoří v člověku, jehož život a dílo je jako v případě Komenského nadlidským výkonem, vezmeme-li v úvahu, že musel opustit vlast, a přece zůstal nanejvýš činný i jako cizinec v cizích zemích; že celá část jeho díla shořela; že přišel o děti a o ženu; že ve věku čtyřiašedesáti let se dal znovu do práce „na střepech“ toho, co zůstalo – v té chvíli má za sebou okolo dvou set napsaných knih...

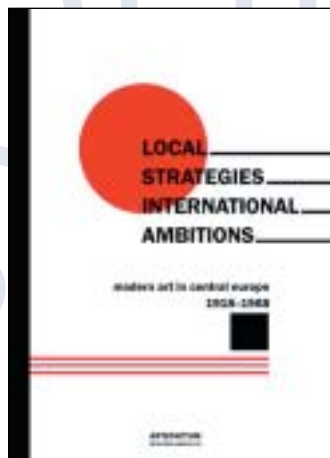
Musím souhlasit, je obdivuhodné, skoro nepochopitelné, že uprostřed svého celoživotního ztroskotání zůstal Komenský mužem naděje. To nemůže být jen z lidských sil. Komenského nesla víra, naděje i láska, a to navzdory všemu, čím šel. To „navzdory“ je důležité. Věříme Bohu nikoli „protože“, ale navzdory tomu, co se ve světě děje a co máme před očima. Navzdory nenávisti, agresi a všemu zlu, které zmítá dnešním světem. To jen dábel – píše spisovatel Vladimír Neff v románu *Srpnovští páni* – nás zaplétá do „protože“. Když už je člověk na dně a sám už nemůže dál, může se – a to je veliké omilostnění shůry – vnitřně otevřít Bohu a pak jím začnou proudit nové síly shůry. Stává se nástrojem, kterým Bůh koná své dílo, a to navzdory všemu kolem. To byl Komenský.

To je i Komenský v jednom ze svých poselství: „Zapálil jsem svítilnu, tu vám předávám! Zjasněte pochodně, aby zářily tisíckrát lépe!“ ■

SYLVA DANÍČKOVÁ

Z Paříže přenesla výstava Orbis pictus všechny svoje zvuky, hlaholy, tóny i dětský jásot do snového prostoru někdejšího chrámu na Malé Straně v Praze.

Jan Amos Komenský – Comenius na dobové rytině

PUBLIKACE NAKLADATELSTVÍ ARTEFACTUM ÚSTAVU DĚJIN UMĚNÍ AV ČR

vace a druhá v roce 1368, vysvětlují řadu římských motivů v karlovské kultuře. Jedním z takových „ohlasů“ je *Česká kronika* Jana Marignoly, kterou italský minorita sepsal na objednávku Karla IV. Studie sleduje také význam dovozu ostatků a svatých obrazů z Říma i jasné odkazy na Věčné město v konceptu karlovské Prahy jakožto nového sídla říše.

VOJTĚCH LAHODA (ED.)

LOCAL STRATEGIES – INTERNATIONAL AMBITIONS

Modern Art and Central Europe 1918–1968

Jde o sborník přednášek v angličtině ze stejnojmenné mezinárodní konference ÚDU AV ČR a New York University in Prague, která se za nebývale hojně zahraniční účasti uskutečnila v Praze roku 2003. Příspěvky o českém, polském, maďarském, chorvatském, slovinském, litevském, lotyšském, ruském, ukrajinském a rumunském modernismu a avantgardě z hlediska nutnosti revize kánonu západních dějin umění napsala řada odborníků z těchto zemí. Publikace je co do rozsahu zahrnutých zemí unikátní.

BEKET BUKOVINSKÁ A LUBOMÍR SLAVÍČEK
(ED.)

PICTURA VERBA CUPIT Sborník příspěvků pro Lubomíra Konečného. Essays for Lubomír Konečný

Sborník příspěvků pro Lubomíra Konečného obsahuje tematicky i metodologicky rozmanité studie, příspěvky pokrývají období od antiky přes středověk, raný novověk a moderní dobu až po současnost. První část knihy zahrnuje především texty zabývající se emblematikou a vztahy mezi „obrazem a slovem“, druhá, nejobsáhlejší část je věnována ikonografickým otázkám a ikonologické interpretaci uměleckých děl. V menších závěrečných oddílech jsou shromážděny jednak texty o rudolfinském umění, ale také podněty k teorii a metodologii dějin umění. Mezi čtyřiceti osmi příspěvateli sborníku jsou nejen nejvýznamnější čeští historikové umění, ale i deset zahraničních badatelů.

KATEŘINA KUBÍNOVÁ
IMITATIO ROMAE
Karel IV. a Řím

Studie dokazuje naprosto jedinečné postavení Říma v představách středověkého Západu. Seznamuje s kontakty Čech a Věčného města ve středověku a s dosud jen okrajově zmiňovaným tématem, římskou inspirací v kultuře doby Karla IV., tzv. *Imitatio Romae*. Obě návštěvy Karla IV. ve Svatém městě, první v roce 1355 u příležitosti jeho císařské korunova-

MARTIN MÁDL, ANKE SCHLECHT,
MARCELA VONDRÁČKOVÁ

DETRACTA LARVA JURIS NATURAE Studien zu einer Skizze Wenzel Lorenz Reiners und zur Dekoration der Klosterbibliothek in Břevnov

Publikace v německém jazyce, vydaná v edici *Opera minora historiae artium 2*, obsahuje tři studie věnované skice Václava Vavřínce Reinerera ze sbírky Národní galerie v Praze, která je návrhem nástrojn malby pro klášterní knihovni sál, a výzdobě knihovny benediktinského kláštera v Břevnově. V prvním textu se A. Schlecht z univerzity v Erlangen-Nürnberg věnuje analýze malby a ikonografickému výkladu jednotlivých vyobrazených motivů, zejména motivu ničení zakázaných knih. M. Mádl z ÚDU AV ČR v dalším příspěvku spojuje Reinerovu skicu s nerealizovanou výzdobou v knihovně břevnovského kláštera a výběr námětu skici. M. Vondráčková, kurátorka NG v Praze, se zabývá dochovanou výzdobou břevnovské knihovny s alegoriemi malby F. A. Schefflera i emblémy, jež byly provedeny podle knihy B. Gallnera *Regula emblematica Sancti Benedicti* (1780). Kniha byla vydána s podporou AV ČR, v rámci grantového projektu *Barokní nástěnná malba v Praze*.

ODBORNÉ PUBLIKACE Z NAKLADATELSTVÍ ACADEMIA

FRANTIŠEK ŠTÍCHA
MOŽNOSTI A MEZE
ČESKÉ GRAMATIKY

Kniha je souborem studií o české gramatice od českých a zahraničních bohemistů. Autoři vycházejí z rozsáhlé a rozmanité kolekce, jakou je elektronická textová databáze *Český národní korpus*, který zachycuje přes sto milionů textů z různých stylových rovin (romány, povídky, novinové články, básně a jiné). Cílem bylo zjistit, jak lidé postupují od svého záměru „něco nějakým způsobem sdělit“, přes volbu strategie, až k výběru konkrétních slov.

JANA MATUŠOVÁ a kol.
SLOVNÍK POMÍSTNÍCH JMEN
V ČECHÁCH II (B-Bau)

Pomístní jména, tj. jména neobydlených míst, jako jsou pole, louky, lesy, hory, vodní útvary, cesty a podobně, v sobě skrývají nespočetné zajímavé a přitažlivé informace. Představují nejen unikátní jazykové útvary, ale i zdroj poznatků pro regionální historii, archeologii, etnografii, přírodovědu i jiné vědní obory. Pod jednotlivými hesly čtenář najde údaje o zeměpisném rozšíření pomístních jmen a přehled objektů se jménem, seznámí se s etymologickým výkladem názvu či nalezne odkazy na stejně znějící jména obcí a měst i údaje o četnosti výskytu. Jedná se o druhý svazek slovníku.

ALEXANDER MUCK
ZÁKLADY STRUKTURNÍ
ANORGANICKÉ CHEMIE

Kniha je základní vysokoškolskou učebnicí, která přináší obraz současné anorganické chemie ze strukturního pohledu. Autor kladl důraz na interpretaci struktur elektronového obalu atomů a molekul, na teorii molekulových orbitalů, chemické vazby, chemických struktur a krystalochemie, zvláštní pozornost věnuje struktuře krystalů. Systematická část vychází z periodického systému, probírá chemii nekovů, polokovů a kovů, teorii krystalového a ligandového pole, izomerii, magnetické vlastnosti, elektronová absorpční spektra koordinačních sloučenin a Jahnův-Tellerův efekt. Tím, že je interpretace založena na teorii symetrie, vyplňuje publikace mezeru v dostupné literatuře.

NEJPRODÁVANĚJŠÍ KNIHY V KNIHKUPECTVÍ ACADEMIA V BŘEZNU 2007

- 1. Flégr, J. – Zamrzlá evoluce – aneb Je to jinak, pane Darwin
- 2. Deyl, M., Hýsek, K. – Naše květiny
- 3. Bradbrooková, B. – Karel Čapek, Hledání pravdy, poctivosti a pokory
- 4. Süskind, P. – Parfém: Příběh vraha
- 5. Rádl, E. – Dějiny biologických teorií novověku I, II

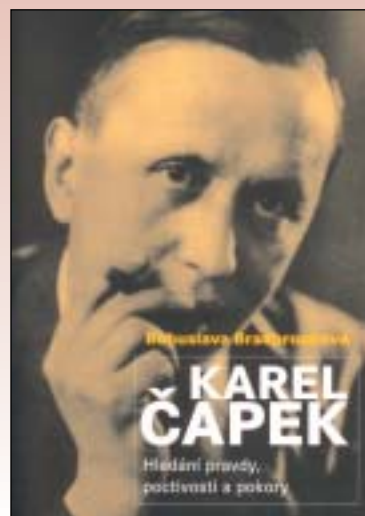
Tituly ostatních nakladatelů:

- 1. Voskovec, J., Werich, J. – Korespondence I V + W, AKROPOLIS
- 2. Kundera, M. – Nesnesitelná lehkost bytí, ATLANTIS
- 3. Škvorecký, J. – Nataša, písníci a jiné eseje – spisy 27, Literární akademie Josefa Škvoreckého
- 4. Roux, J.-P. – Dějiny Střední Asie, NLN
- 5. Charvát, P. – Zrod českého státu 568–1055, VYŠEHRAD

Knihkupcův tip:

- Novák, A. – Vědomí středověku, Mladá fronta

MARCELA MURÍNOVÁ,
vedoucí knihkupectví Academia,
Václavské náměstí 34, Praha 1

**Institute
of Organic Chemistry
and Biochemistry
ASCR**

RESUMÉ

František Šmahel and Charles University

On the occasion of signing the contract between ASCR and Charles University in Prague, historian Prof. František Šmahel, a member of Academy Council of the ASCR, presented Prof. Václav Hampl, rector of Charles University, with a copy of his prestigious book, *Charles University in the Middle Ages*.

TOPIC OF THE MONTH

Dangerous Competition or Early Betrayed Promise

Earlier this month, the Czech media reported that a highly efficient antiviral drug developed by Czech scientists has been shelved, reportedly for fear it would compete with existing medicines manufactured by pharmaceutical giants. The substance, known as MK-612, was designed at the Academy's Institute of Organic Chemistry and Biochemistry. *Academic Bulletin* interviewed Zdeněk Havlas, headmaster of the Institute, about the next stage in the future of this efficient substance MK-612.

TOPIC OF THE MONTH

Mysterious, Complicated and Captivating; Such is the Brain

European Brain Awareness Week, initiated by the European Dana Alliance for the Brain (EDAB) organization, has been arranged in the Czech Republic by the Press Department of the ASCR, as it has already for nine years. In March 2007, 11 lectures of the best Czech specialists were presented to high-school students and the public.

SCIENCE AND RESEARCH

Homage was paid to J. A. Comenius at the Leibniz-Sozietät, Berlin

On the occasion of the 350th anniversary of the publication of the *Opera didactica omnia*

(Amsterdam 1657), a collection of Comenius's educational works, Leibniz-Sozietät, Berlin, held a one-day symposium (Comenius's grandson was one of the builders of the Leibniz Society). An International Comeniological Conference, supported by the Ministry of Education, Youth and Sports of the Czech Republic and the Pedagogical Museum J. A. Comenius in Prague, is under preparation.

In Prestigious Companionship

One of the most famous Czech scientists, theoretical astronomer Prof. Jan Palouš, a member of the Academy Council of the ASCR, talks in an interview about his membership in the prestigious correspondence-board of The Royal Society of Edinburgh.

Globalization from the point-of-view of a member of the European Commission

March 1st was a unique occasion for meeting a Czech member of the European Parliament, Dr. Vladimír Špidla, and listening to his speech and opinions on globalization and related problems. The discussion which followed showed that the most biting problems are politics, culture and socio-economic aspects of globalization.

German Minorities in Rules of Law, 1938–1948 Period

In February 2007, The Institute of the Contemporary History of the ASCR co-organized a seminar which was the finale of a Bohemian-German project which began in 1999. A comparison of European law and rules valid during the post-war period and linked to German minorities was the aim. Law and regulations in Poland, Hungary, France, Denmark, Belgium, Yugoslavia and Italy were also analyzed.

NOVÉ KNIHY

NAKLADATELSTVÍ ACADEMIA

SLOVA, KTERÁ SE HODÍ aneb jak si povídat o matematice, kybernetice a informatice

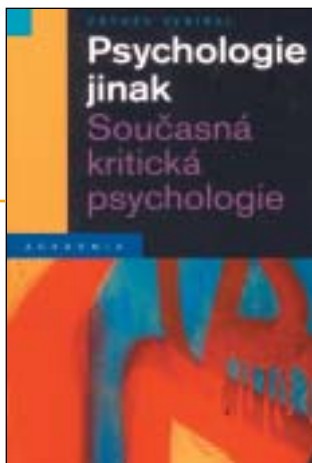
Kniha je určena čtenářům, kteří se nechtějí učit matematiku, zajímá je ale, k čemu je lidem dobrá, jakou mezeru v našich znalostech chtěli zaplnit ti, kdo ji vytvářeli a vytvářejí, a jakými cestami při tom ve svém uvažování postupovali. Poměrně hodně prostoru je věnováno historii matematického vidění světa a lidem, kteří k matematice nebo informatice přispěli něčím významným, měli zajímavé a někdy napínavé osudy a hlavně v matematickém a informatickém světě našli smysl života.

Mareš, M., Academia, Praha 2006. Vydání 1.

HUDBA ANTICKÝCH KULTUR

Kniha jednoho z našich předních hudebních vědců je v české odborné literatuře dosud nejdůkladnějším a nejucelnějším výkladem o antické – především řecké a římské – hudbě. Autor se podrobně zabývá tím, jakou měla antická hudba podobu (tónovou, rytmickou, zda existoval i vícehlas), na jakých principech byla založena notace, jaké hudební nástroje se používaly. Ve druhé části autor sleduje historický vývoj hudby v širokém rozpětí půldruhého tisíciletí, od raných fází řecké společnosti přes klasické a helénistické období až do doby římské a jejího přechodu k ranému středověku. Zvláštní pozornost je věnována hudbě v antickém divadle a vývoji hudební teorie.

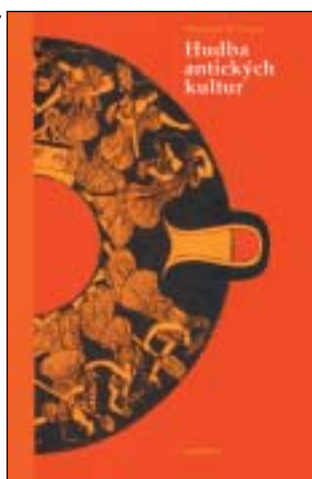
Černý, M. K., Academia, Praha 2006. Vydání 1.

PSYCHOLOGIE JINAK Soudobá kritická psychologie

Publikace je první českou monografií na téma kritické psychologie, v psychologii poměrně nového směru, rozvíjejícího se přibližně od 70. let minulého století a vymezujícího se v opozici k starším psychologickým směrům a teoriím. Je členěna do tří oddílů. V prvním najde čtenář krom jiného kratší texty věnované speciálně dekonstrukci a sociálně konstrukcionistické psychologii – dvěma proudům, které jsou v českém psychologickém prostředí téměř neznámé. Druhý oddíl se kriticky vypořádává s konstruováním a redukcionistickým používáním typologií a kategorií v psychologii. Tuto kapitolu lze považovat za těžiště knihy. Ve třetím oddíle, nazvaném Psychologie v akci, jsou aktivity a aplikace psychologie ukázány na soudobé psychoterapii. Text publikace je přístupný nejen odborníkům, ale i všem, kteří se chtějí učit a rozvíjet „psychologii jinak“.

Vybíral, Z., Academia, Praha 2006. Vydání 1.

ČESKOSLOVENSKÉ LEGIE V RUSKU A BOJ ZA VZNIK ČESKOSLOVENSKA 1914–1918 I. díl

Historická studie, podložená důkladným studiem archivních pramenů evropské i americké provenience, se zabývá složitými okolnostmi, za kterých československé legie v době první světové války vznikaly, a diplomatickým jednáním, jež byla s jejich formováním a činností spojena. Autor (mimočodem v únoru 1948 jeden z účastníků proslulého studentského pochodu na Pražský hrad a v důsledku toho pak politický vězeň komunistického režimu) působil většinu života na Kolumbijské univerzitě v New Yorku a několika dalších univerzitách v USA a v Kanadě. Jeho čtyřdílná práce zabývající se podílem legií na vzniku samostatného Československa byla původně vydána v zahraničí v angličtině.

Fic, V. Miroslav, Academia, Praha 2006. Vydání 1.

TERMINOLOGIAE MEDICAE IANUA Úvod do problematiky řeckolatinské lékařské terminologie pro studenty magisterského studia lékařství

Učebnice, určená především studentům lékařství, se snaží z nejnútnejšího gramatického minima vyčíst maximum užitečné budoucímu lékaři. Podněcuje přítom ke kreativě a hledání souvislostí, čímž občas vystupuje z obvyklého, úzce odborného zaměření.

Vejsačka, M., Svobodová, D., Academia, Praha 2006. Vydání 1.

ŽIJEME VE DVOJÍM DOMOVĚ

RANÝ NOVOVĚK

**Historické osídlení v Čechách
a v Moravě**

abst. osídlení období povstání
abst. osídlení období povstání
abst. osídlení období povstání

RAKOUSKY

Osádka dráček v prvním
a druhém tisíciletí

V roce 1378 dleho k slonů nejdříve povstali husitství v českých zemích. Na jaře 1378 prof. byl vyhlášen králem Přemysl Řehoř. Osmkrát obsadil na území v západní části panství. Když byl lánově vyjádřeno povstání, Přemysl se sešel s lidem na Hradčovicích, Rakovníku a Jindřichu. A když přišel léta, zvrhnutí a zavraždění. Každý z enkláv v západní Čechě a na Blatovské. Královské město bylo podrobeno na Práhu a v území paláců, na území. V Moravě povstání přerušilo, takže lidstvo v povstání. K Moravě povstání přerušilo, takže lidstvo v povstání. K Moravě povstání přerušilo, takže lidstvo v povstání. K Moravě povstání přerušilo, takže lidstvo v povstání.

Nevolnické povstání 1775

Dělní lid, vzpíraje se, neboť
tož vzdání svobodným, jaké mluví
trápe, a říkají, přezdí, dlejší ...

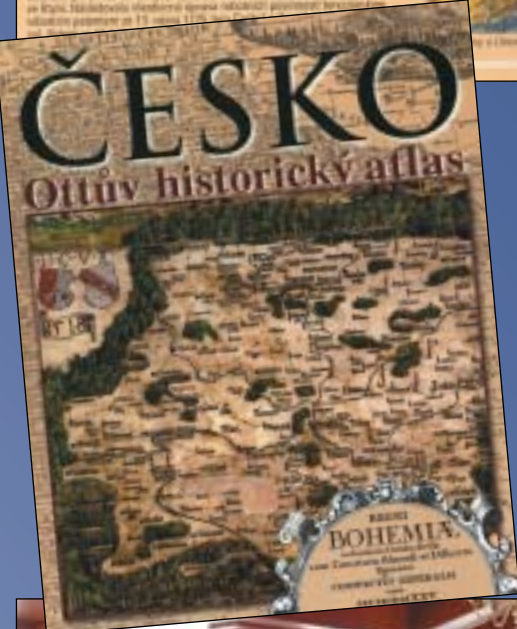
František Hanke, Praha,
historická a výtvarná katedra ... po 1775

2. listina Nevolníků, jak Pohlád
slibil odhodlat, neodstoupit
je. Tam vstoupily Hlavy, dlejších
ještě na své jazyky ...

2. listina Nevolníků, jak Pohlád
slibil odhodlat, neodstoupit
je. Tam vstoupily Hlavy, dlejších
ještě na své jazyky ...

Možná, že nepřímo souvisí
s povstáním 1775, jak bylo
příkladem, že vzhledem k
příkladem, že vzhledem k
příkladem, že vzhledem k

Možná, že nepřímo souvisí
s povstáním 1775, jak bylo
příkladem, že vzhledem k
příkladem, že vzhledem k

Plýne-li čas jako voda, pak bylo místo křtu historiografické knihy na palubě lodi Albatros kotvící ve vltavském proudu naprosto symbolické.

Žijeme ve dvojím domově; v globálním měřítku je jím planeta Země, a teprve na ní Česko, zdůvodnila široké pojetí rozsáhlé publikace *Česko – Ottův historický atlas* vedoucí autorka Eva Semotánová z Historického ústavu AV ČR (na obr. 1 se Zdeňkem Benešem a Jaroslavem Synkem). Vysokou odbornou úroveň obrazové publikace, která je určena nejširšímu okruhu čtenářů, zaručil fundovaný kolektiv autorů. Příspěvky Evy Semotánové, Václava Cílka, Vladimíra Czumala, Jana Frolíka, Martina Gojdy, Michala Janaty, Martina Košťáka a Martina Mazucha sestavil Jaroslav Synek a úvodním slovem doprovodil Zdeněk Beneš. Atlas vychází téměř půlstoletí po předchozím *Atlasu československých dějin* a shrnutím nejnovějších poznatků současných historických výzkumů plně po historiografické i geografické stránce odpovídá moderním nárokům na dílo tohoto typu. Již z názvu je patrné, že se o jeho vydání zasloužilo Ottovo nakladatelství Praha. Slavnostní uvedení knihy do společnosti se konalo ve slunečný poslední březnový pátek, 30. 3. 2007, za přítomnosti předsedy Akademie věd ČR Václava Pačesa, ředitelky HÚ AV ČR Svatavy Rakové, spisovatelky Marie Formáčkové (obr. 2) a celé řady významných badatelských osobností.

HaM

FOTO: JAKUB UHLÍK, ARCHIV SSČ